بر گستره کتاب و سنت

تألیف

سید مرتضی عسکری

ترجمه

محمّدجواد کرمی

موسسه علمی فرهنگی علامه عسکری

بِسْمِ اللّه الرَّحمن الرَّحیم

لَقَدْ کانَ لَکُمْ فی رَسُولِ اللّهِ أُسْوَةٌ حَسَنَةٌ لِمَنْ کانَ یَرْجُوا اللّهَ وَ الْیَوْمَ الأخِرَ وَ ذَکَرَ اللّهَ کَثیرا

سوره احزاب، آیه 21

به راستی که رسول خدا صلی‌الله‌علیه‌وآله برای شما اسوه و سرمشق نیکویی است، برای آنان که به خدا و روز قیامت امید داشته و خدا را بسیار یاد می کنند.

مقدمه ناشر:

بِسمِ اللّه الرَّحمنِ الرَّحیم

الحمد للّه ربّ العالمین کثیراً کما هو أهله، والصلاة والسلام علی محمد وآله الطیبین الطاهرین، سیما بقیّة اللّه فی العالمین، واللعنة علی أعدائهم ومخالفیهم ومنکری فضائلهم.

همانا انبیای الهی و در پی ایشان اوصیای آنها و در دوران غیبت علمای دین گشایندگان راه و روشن کنندگان مسیر الی الله هستند. مثل آنها مانند ماه و ستارگان در شب تاریک و ظلمانی است. سوسو زنان هدایتگر جا ماندگان در راهند.

انبیا و اوصیای ایشان طلیعه داران این مکتبند. علما و فقهاء پیروان ایشانند در دوران غیبت در شناسایی سیره انبیا و اوصیا که حقیقت اسلام است و در اعمال و حرکات و گفتار آنان تجسم شده است. این علما و فقها هستند که سره و ناسره را از هم جدا کرده و به کنکاش در حقیقت اسلام پرداخته و آن را در اختیار مردم قرار می‌دهند تا آنان را از غرق شدن در گرداب جهالت نجات دهند.

حضرت آیت الله علامه عسکری یکی از این شخصیتهای نادردر جامعه اسلامی تشیع است که عمر شریف و با برکت خود را در تحقیق و تدبر در شناخت اسلام مکتب اهل بیت علیهم‌السلام گذرانده است. ایشان مباحث دینی را از جایگاه

کتابخانه مجازی الفبا | بازنشر مقالات و کتب | Alefbalib.com

برخوردهای سطحی به عمق تحقیق علمی کشاند و به دور از تعصبات مذهبی و با ادله مورد قبول دو مکتب اهل بیت و مکتب علیهم‌السلام خلفا به دفاع از مذهب تشیع پرداخت. بدین سبب تألیفات معظم له در سراسر جهان اسلام اشتهار خاصی یافته و به زبانهای مختلف ترجمه و منتشر گردیده است.

کتاب حاضر تدوین شده 17 جزوه بر گستره کتاب و سنت است که در سالهای قبل به صورت مجزا و در قطع جیبی چاپ گردیده است و شامل بررسی و پاسخهای جامع و مانع ایشان از مصادر و کتب معتبر اهل سنت به مسائل مطرح شده آنها علیه مکتب اهل بیت علیهم‌السلام است.

موسسه علمی فرهنگی علامه عسکری در جهت حمایت مادی و معنوی از فعالیتها و آثار علامه عسکری و گسترش هر چه بیشتر دامنه این فعالیتها در فعالیتها در سطح جوامع اسلامی تشکیل شده است.

روابط عمومی موسسه علمی فرهنگی علامه عسکری

کتابخانه مجازی الفبا | بازنشر مقالات و کتب | Alefbalib.com

مقدمه

(وحدت بر محور کتاب و سنت)

بسم اللّه الرّحمن الرّحیم

اَلْحَمْدُ لِلّهِ رَبِّ الْعالَمین، وَ الصَّلاةُ وَ السَّلامُ عَلی مُحَمَّد وَ آلِهِ الطّاهِرینَ

وَ السَّلامُ عَلی اَصْحابِهِ الْبَرَرَةِ الْمَیامین.

ما مسلمانانِ یکپارچه، از درون و از راه مسائل اختلافی با خود به نزاع برخاستیم و دشمنان اسلام از برون و از راهی که ندانستیم، وحدتمان را به تفرقه و شوکتمان را به ضعف کشاندند تا از دفاع ناتوانمان کردند و بر ما چیرگی یافتند؛ در حالی که خدای سبحان فرموده است:

وَ أَطیعُوا اللّهَ وَ رَسُولَهُ وَ لا تَنازَعُوا فَتَفْشَلُوا وَ تَذْهَبَ ریحُکُم ؛[1]

خدا و پیامبرش را اطاعت کنید و با یکدیگر نزاع نکنید که ناتوان شوید و قدرت و شوکت شما برود!

آری:

وَ ما أَصابَکُمْ مِنْ مُصیبَةٍ فَبِما کَسَبَتْ أَیْدیکُمْ وَ یَعْفُوا عَنْ کَثیرٍ ؛[2]

هر مصیبتی به شما رسد، دستاورد خودتان است و خداوند بسیاری را نیز،می‌بخشد!

پس شایسته آن است که امروز و هر روز، به «کتاب و سنت» بازگردیم و وحدت کلمه خود را بر محور «کتاب و سنت» بازیابیم که خدای متعال می‌فرماید:

فَإِنْ تَنازَعْتُمْ فی شَیْءٍ فَرُدُّوهُ إِلَی اللّهِ وَ الرَّسُولِ ؛[3]

اگر در چیزی نزاع کردید [حکم] آن را به خدا و رسول بازگردانید.

ما نیز، در این سلسله از بحثها به «کتاب و سنت» مراجعه کرده و ابزار روشنگر راهمان در مسائل مورد اختلاف را از «کتاب و سنت» می‌گیریم تا ـ به اذن خدای متعال ـ بار دیگر وسیله وحدت کلمه و یکپارچگی شود.

امیدواریم دانشمندان و متفکران اسلامی نیز، در این میدان با ما همراهی نموده و دیدگاههای خود را برای ما ارسال دارند.

سید مرتضی عسکری

---

[1]. سوره انفال، آیه ٤٦.

[2]. سوره شوری، آیه ٣٠.

[3]. سوره نساء، آیه ٥٩.

کتابخانه مجازی الفبا | بازنشر مقالات و کتب | Alefbalib.com

امام علی علیه‌السلام در قرآن

پژوهش‌گر جویای رابطه میان امام علی علیه‌السلام و قرآن کریم، گاهی نوشتن و جمع‌آوری قرآن به اهتمام امام علی علیه‌السلام را می‌کاود، و گاهی به تفسیر امام درباره شأن نزول و تأویل آیات قرآن می‌پردازد، که آن حضرت، خود، فرمود:

سَلُونی عَن کِتابَ اللهِ فَوَاللّهِ ما مِنْ آیَةٍ الاّ أنا أعْلَم أبلَیلٍ نَزلت أم بِنَهار، أم فی سَهل أم فی جَبل؛[٤] از من درباره کتاب خدا بپرسید که به خدا سوگند هیچ آیتی نیست مگر آنکه می‌دانم در شب نازل گشته است یا در روز، در دشت فرود آمده یا در کوه.

گاهی نیز محقق، موضوع تجسم قرآن در علی علیه‌السلام را از بعد عقیده و رفتار بررسی می‌کند، که پیامبر اکرم صلی‌الله‌علیه‌وآله فرمود:

عَلیٌّ مَعَ القُرآن و القُرآنُ مَعَ عَلیّ لَنْ یَفترقا حتّی یَرِدا عَلیّ‌الحَوض؛[٥] علی با قرآن است و قرآن با علی، هرگز از هم جدا نشوند تا در حوض کوثر نزد من آیند.

در بحث حاضر تنها به برخی از آیات نازل شده درباره آن حضرت، که ما به آنها دست یافته‌ایم، اشاره می‌کنیم؛ زیرا خطیب بغدادی در تاریخ خود از ابن عباس روایت کرده که سیصد آیه درباره امام علی علیه‌السلام نازل شده است.[٦] همچنین شبلنجی از ابن عباس نقل می‌کند که آن مقدار از کتاب خدای متعال که درباره علی علیه‌السلام نازل شده، درباره هیچ کس نازل نشده است.[٧]

در مجموعه حاضر، آیاتی را که به گونه‌ای در ذیل عنوان امام علی علیه‌السلام در قرآن قرار می‌گرفتند، در دوازده دسته طبقه‌بندی کرده‌ایم. در ذیل هر دسته به آیاتی اشاره کرده‌ایم و آن‌گاه شأن نزول یا ماجرایی را آورده‌ایم که به امیرمؤمنان علیه‌السلام مربوط می‌شده است. مدارک ما در این بحث، مهم‌ترین مصادر تفسیری و روایی مکتب خلفا و اهل‌بیت علیهم‌السلاماست.

1.آیات درباره امام علی علیه‌السلام

الف) آیه انفاق

الَّذینَ یُنْفِقُونَ أمْوالَهُمْ بِاللَّیْلِ وَ النَّهارِ سِرًّا وَ عَلانِیَةً فَلَهُمْ أجْرُهُمْ عِنْدَ رَبِّهِمْ وَ لا خَوْفٌ عَلَیْهِمْ وَ لا هُمْ یَحْزَنُونَ؛[٨] پاداش آنان که اموال خود را، شب و روز و نهان و آشکار، انفاق می‌کنند، با پروردگارشان است، نه بیمی بر آنها است و نه اندوهگین می‌شوند.

عبدالوهاب بن مجاهد از ابن عباس چنین روایت می‌کند: آیه انفاق درباره علی علیه‌السلامنازل شده است؛ او چهار درهم داشت که یکی را در شب

---

[٤]. متقی هندی، علی، کنزالعمال، ج ٢، ص ٢٥٧ـ٢٥٨.

[٥]. حاکم نیشابوری، المستدرک علی‌الصحیحین، ج ٣، ص١٢٤.

[٦]. خطیب بغدادی، تاریخ بغداد، ج ٦، ص ٢٢١.

[٧]. شبلنجی حنفی، نورالابصار، ص ٧٣.

[٨]. سوره بقره، آیه ٢٧٤.

کتابخانه مجازی الفبا | بازنشر مقالات و کتب | Alefbalib.com

انفاق کرد، یکی را در روز، و یکی را در نهان و یکی را آشکار.[۹]

ب) آیه فروش جان

وَ مِنَ النّاسِ مَنْ یَشْری نَفْسَهُ ابْتِغاءَ مَرْضاتِ اللّهِ وَ اللّهُ رَؤُفٌ بِالْعِباد؛[۱۰] برخی از مردم، جان خود را برای خشنودی خدا می‌فروشند؛ و خداوند با این بندگان مهربان است.

عبدالرحمان بن میمون به نقل از ابن عباس می گوید:

رسول خدا صلی‌الله‌علیه‌وآله در شبی که به سوی آن غار برون شد، علی را در بستر خود خوابانید. ابوبکر به دنبال پیامبر آمد و علی او را از خروج پیامبر آگاه کرد. ابوبکر در پی آن حضرت روان شد و قریشیان بیدار و پاسدار، علی را [به جای پیامبر] هدف خویش گرفته بودند. چون صبح شد، با شگفتی علی را فراروی خود دیدند. گفتند: محمد صلی‌الله‌علیه‌وآله کجاست، علی علیه‌السلام گفت: من از او خبر ندارم، گفتند: ما نمی‌خواستیم به تو ضرری برسانیم و تو را آزار دهیم. ما هدفمان محمد صلی‌الله‌علیه‌وآله بوده است. چون که او از زدن و ضربه خوردن به خود نمی‌پیچد اما تو از ضربه خوردن به خود می‌پیچی. سپس آیه و من الناس من یشری نفسه ... درباره او نازل شد.

امام علی علیه‌السلام، خود، در این باره چنین سروده است:

وقیت بنفسی خیر من وطی الحصی
واکرم خلق طاف بالبیت والحجر
وبِتُّ أُراعی منهم ما ینوبنی
و قد صرت نفسی علی القتل والاسر
محمد لما خاف ان یمکروا به
فنجاه ذوالطول العظیم من المکر
و بات رسول الله فی الغار آمنا
فما زال فی حفظ الاله و فی ستر[۱۱]

«با جان خود برترین راهوار در این سنگریزه‌ها/ و گرامی‌ترین آفریده، زایر بیت و حجر را پاسداری کردم./ خوابیدم و در حالی که دشمنانم را می‌پاییدم/ خود را برای کشته شدن و اسارت آماده ساختم./ زمانی که محمد صلی‌الله‌علیه‌وآله از مکر آنها بر خود ترسید/ خداوند بخشایشگر عظیم، از این مکر نجاتش داد. / آری، رسول خدا صلی‌الله‌علیه‌وآله در آن غار، ایمن آسود/ و همواره در پناه خدا باقی ماند.»

2. آیات درباره اهل بیت علیهم‌السلام

الف) سوره هل أتی

مجاهد از ابن عباس درباره شأن نزول این سوره چنین روایت کرده است:

---

[۹]. ابن عساکر، تاریخ مدینة دمشق، ج ۳۸، ص ۲۰۶.

[۱۰]. سوره بقره، آیه ۲۰۷.

[۱۱]. احمد بن حنبل، المسند، ج ۱، ص ۳۳۰؛ حاکم نیشابوری، المستدرک علی‌الصحیحین، ج ۳، ص ۱۲۳؛ نسائی، احمد بن شعیب، خصائص علی بن ابی‌طالب، ص ۶۱.

کتابخانه مجازی الفبا | بازنشر مقالات و کتب | Alefbalib.com

حسن و حسین علیهماالسلام بیمار شدند. رسول خدا صلی‌الله‌علیه‌وآله و همه مردم به عیادت آمدند و به علی علیه‌السلام گفتند: یا اباالحسن، کاش برای فرزندانت نذری می‌کردی! علی گفت: اگر شفا یافتند، برای سپاس از خدای عزوجل، سه روز روزه می‌گیرم. فاطمه علیهاالسلام و خادم آنها، فضه، نیز چنین گفتند. حسن و حسین علیهماالسلام شفا یافتند، و چون در خانه آل محمد صلی‌الله‌علیه‌وآله توشه‌ای نبود، علی علیه‌السلام نزد شمعون رفت و سه پیمانه جو قرض گرفت و به خانه آورد. فاطمه علیهاالسلام با یک پیمانه آن نان تهیه کرد. علی علیه‌السلام با رسول‌خدا صلی‌الله‌علیه‌وآله نماز گزارد و به منزل بازگشت و غذا را فراروی خود نهاد. مسکینی در خانه آمد و گفت: سلام بر شما اهل بیت محمد، من مسکینی مسلمان‌زاده‌ام، غذایم دهید تا خدا از سفره‌های بهشت غذایتان دهد. علی علیه‌السلام دستور داد تا غذا را به او بدهند و در آن روز و آن شب چیزی جز آب نخوردند.

روز دوم فاطمه علیهاالسلام یک پیمانه دیگر آرد کرد و با آن نان فراهم ساخت، و چون غذا را فراروی خود نهادند، یتیمی سر رسید و بر در خانه ایستاد و گفت: سلام بر شما اهل بیت محمد، یتیمی از اولاد مهاجرانم که پدرم شهید شده است. غذا را به او دادند و یک روز دیگر خویشتنداری کردند و جز آب نخوردند.

روز سوم فاطمه علیهاالسلام پیمانه باقیمانده را برگرفت و آرد کرد و نان پخت. علی علیه‌السلامبا پیامبراکرم صلی‌الله‌علیه‌وآله نماز گزارد و بازگشت، و چون غذا را فراروی خود نهاد، اسیری بر در خانه ایستاد و گفت: سلام بر شما اهل بیت نبوت، اسیرمان می‌کنید و غذایمان نمی‌دهید؟ غذایم دهید که من اسیرم. غذا را به او دادند و سه روز و سه شب خویشتنداری کردند و جز آب نخوردند. رسول‌خدا صلی‌الله‌علیه‌وآلهنزد آنان رفت و شدت گرسنگی آنها را دید. خدای سبحان این آیات را فرو فرستاد:

بسم‌الله الرحمن الرحیم. هَلْ أَتی عَلَی الْإِنْسانِ حینٌ مِنَ الدَّهْرِ ... لَمْ یَکُنْ شَیْئاً مَذْکُوراً یُوفُونَ بِالنَّذْرِ وَ یَخافُونَ یَوْماً کانَ شَرُّهُ مُسْتَطیراً وَ یُطْعِمُونَ الطَّعامَ عَلی حُبِّهِ مِسْکیناً وَ یَتیماً وَ أَسیراً إِنَّما نُطْعِمُکُمْ لِوَجْهِ اللّهِ لا نُریدُ مِنْکُمْ جَزاءً وَ لا شُکُورا...؛ [12] آیا زمانی طولانی بر انسان گذشت... (ابرار) به نذر خود وفا می‌کنند و از روزی که شرش فراگیر است می‌ترسند، و غذای خود را به پاس دوستی خدا به مسکین و یتیم و اسیر می‌خورانند و می‌گویند شما را تنها به خاطر خدا اطعام می‌کنیم و هیچ پاداش و سپاسی از شما نمی‌خواهیم.[13]

ب) آیه ایثار

وَ یُؤْثِرُونَ عَلی أَنْفُسِهِمْ وَ لَوْ کانَ بِهِمْ خَصاصَةٌ؛ [14] و دیگران را بر خویش مقدم می‌دارند؛ هر چند خود نیازمند باشند.

ابوهریره می‌گوید:

مردی نزد پیامبر آمد و از گرسنگی شکوه کرد. پیامبر او را به خانه زنانش فرستاد و آنها گفتند: چیزی جز آب نداریم. آن حضرت فرمود: چه کسی در این شب این مرد را درمی‌یابد؟ علی گفت: من یا رسول الله! سپس نزد فاطمه آمد و او را از ماجرا آگاه کرد. او گفت: چیزی جز غذای این دخترک نداریم، ولی مهمانمان را بر خود ترجیح می‌دهیم. علی گفت: دخترک را بخوابان و من نیز چراغ را به خاطر این مهمان خاموش می‌کنم. فاطمه چنان کرد، و آن مهمان شام خورد، و چون صبح شد خدای سبحان آیه و یؤثرون علی انفسهم...را نازل فرمود.[15]

ج) آیه مباهله

---

[12]. سوره انسان، آیه ۹ـ۱.

[13]. ابن اثیر، اسدالغابه، ج ۵، ص ۵۳۰.

[14]. سوره حشر، آیه ۹.

[15]. حاکم حسکانی، شواهدالتنزیل، ج ۲، ص ۲۴۶.

کتابخانه مجازی الفبا | بازنشر مقالات و کتب | Alefbalib.com

فَقُلْ تَعالَوْا نَدْعُ أَبْناءَنا وَ أَبْناءَكُمْ وَ نِساءَنا وَ نِساءَكُمْ وَ أَنْفُسَنا وَ أَنْفُسَكُمْ ثُمَّ نَبْتَهِلْ فَنَجْعَلْ لَعْنَتَ اللّهِ عَلَى الْكاذِبِينَ؛[16] بگو: بياييد فرزندانمان و فرزندانتان، زنانمان و زنانتان، و ما خويشتن خويش و شما خويشتن خويش را فرابخوانيم، آن‌گاه مباهله كنيم و لعنت خدا را بر دروغگويان قرار دهيم.

در الصواعق المحرقه از جابر بن عبدالله چنين نقل شده است:

هيئت نمايندگى نجران، رئيس و مرئوس، نزد رسول‌خدا صلى‌الله‌عليه‌وآله آمدند و پيامبر آنان را به اسلام فراخواند. گفتند: ما پيش از تو اسلام آورديم. پيامبر فرمود: دروغ مى‌گوييد، اگر بخواهيد، شما را به آنچه از اسلام بازتان مى‌دارد آگاه مى‌كنم. گفتند: آگاهمان كن. فرمود: عشق به صليب و شرب خمر و خوردن گوشت خوک. سپس آنان را به مباهله فراخواند و آنان وعده‌اش دادند كه صبح فردا حاضر شوند. صبح فردا، رسول‌خدا صلى‌الله‌عليه‌وآله دست على و فاطمه و حسن و حسين را گرفت و مسيحيان را به مباهله فراخواند؛ اما آنان از آمدن سر باز زدند و به پرداخت خراج رضايت دادند. پيامبر فرمود: سوگند به آنكه مرا به حق فرستاد، اگر آمده بودند، اين بيابان آتش‌بار مى‌شد. آن‌گاه اين آيه نازل شد: فَقُلْ تَعالَوْا نَدْعُ أَبْناءَنا وَ أَبْناءَكُمْ...ثُمَّ نَبْتَهِلْ... .

شعبى مى‌گويد: أَبناءَنا در آيه، «حسن و حسين» هستند، و نِساءَنا «فاطمه» و أَنْفُسَنا «على بن ابى‌طالب عليه‌السلام».

ابن حجر مى‌گويد:

دارقطنى روايت كند كه على عليه‌السلام در روز شورا، با اهل شورا احتجاج كرد و به آنها گفت: شما را به خدا سوگند مى‌دهم، آيا در بين شما كسى هست كه از من به رسول خدا صلى‌الله‌عليه‌وآله نزديک‌تر باشد؟ آنكه پيامبر او را نفس خود قرار داده و فرزندانش را فرزندان خود خوانده، كسى جز من است؟ گفتند: هرگز، هرگز!... .[17]

د) آيه فائزون

إِنِّى جَزَيْتُهُمُ الْيَوْمَ بِما صَبَرُوا أَنَّهُمْ هُمُ الْفائِزُون؛[18] من امروز آنها را به دليل آنكه صبر كردند، پاداش دادم. آنان، به حق، راه‌يافتگانند.

از عبدالله بن مسعود چنين نقل شده است: مراد از آيه إِنّى جَزَيْتُهمْ اليَوْمَ بِما صَبَرُوا، عَلِىّ بن أبى‌طالب و فاطمه و حسن و حسين است كه در دنيا بر طاعت خدا و فقر و گرسنگى صبورى كردند و از معاصى دورى جستند و در بلاها شكيبايى ورزيدند. آرى، آنان رستگاران و نجات‌يافتگان از حسابند.[19]

ه) آيه تطهير

إِنَّما يُرِيدُ اللّهُ لِيُذْهِبَ عَنْكُمُ الرِّجْسَ أَهْلَ الْبَيْتِ وَ يُطَهِّرَكُمْ تَطْهِيرا؛[20] خداوند، تنها بر آن است كه پليدى را از شما اهل بيت دور سازد و شما را پاک و پاكيزه گرداند.

از ام‌سلمه چنين نقل شده است:

پيامبر در خانه من بود كه فاطمه(س) با ظرف حريره وارد شد و نزد آن حضرت رفت. پيامبر به او فرمود: شوهر و فرزندانت را بخوان. على و حسن

---

[16]. سوره آل عمران، آيه ٦١.

[17]. ابن حجر، الصواعق المحرقه، ص ٩٣.

[18]. سوره مؤمنون، آيه ١١١.

[19]. حاكم حسكانى، شواهد التنزيل، ج ١، ص ٤.

[20]. سوره احزاب، آيه ٣٣.

كتابخانه مجازى الفبا | بازنشر مقالات و كتب | Alefbalib.com

و حسین نزد ایشان آمدند و حریره خوردند. آن حضرت در بستر خویش و بر روی کسا نشسته بود و من در اتاق خود نماز می‌خواندم که خدای عزوجل آیه إِنَّما یُرِیدُ اللّهُ لِیُذْهِبَ عَنْکُمُ الرِّجْسَ أَهْلَ الْبَیْتِ وَ یُطَهِّرَکُمْ تَطْهِیرا را نازل فرمود. آن حضرت دنباله کسا را برگرفت و بر آنها پوشانید و بعد دست خود را بیرون آورد و به سوی آسمان اشاره کرد و گفت: خداوندا، اینها اهل بیت و خواص من هستند؛ پلیدی را از آنان دور کن و پاک و پاکیزه‌شان گردان. من سر خود را داخل اتاق کردم و گفتم: یا رسول‌الله، من هم با شمایم؟ فرمود: تو عاقبت به خیری.[۲۱]

از انس بن مالک نقل شده است که پیامبر تا شش ماه که برای اقامه نماز صبح از مقابل خانه فاطمه می‌گذشت، می‌فرمود: ای اهل بیت، وقت نماز است؛ إِنَّما یُرِیدُ اللّهُ لِیُذْهِبَ عَنْکُمُ الرِّجْسَ أَهْلَ الْبَیْتِ وَ یُطَهِّرَکُمْ تَطْهِیرا[۲۲]

و) آیات مرج البحرین یلتقیان

مَرَجَ الْبَحْرَیْنِ یَلْتَقِیانِ بَیْنَهُما بَرْزَخٌ لا یَبْغِیانِ... یَخْرُجُ مِنْهُمَا اللُّؤْلُؤُ وَ الْمَرْجانُ؛[۲۳] دو دریای مختلف را کنار هم قرار داد. میان آن دو برزخی است که بر یکدیگر غلبه نمی‌کنند.... از آن دو، لؤلؤ و مرجان بیرون می‌آید.

از ضحاک چنین نقل شده است: منظور از «مَرَجَ الْبَحْرَیْنِ یَلْتَقِیانِ»، علی و فاطمه، منظور از «بَیْنَهُما بَرْزَخٌ لا یَبْغِیانِ»، پیامبر است و منظور از «یَخْرُجُ مِنْهُما اللُّؤْلُؤُ و الْمَرجان»، حسن و حسین.[۲۴]

ز) آیه الحاق ذریه

وَ الَّذِینَ آمَنُوا وَ اتَّبَعَتْهُمْ ذُرِّیَّتُهُمْ بِإِیمانٍ أَلْحَقْنا بِهِمْ ذُرِّیَّتَهُمْ وَ ما أَلَتْناهُمْ مِنْ عَمَلِهِمْ مِنْ شَیْءٍ کُلُّ امْرِئٍ بِما کَسَبَ رَهِینٌ؛[۲۵]

کسانی که ایمان آوردند و فرزندانشان در ایمان پیروی‌شان کردند، فرزندانشان را به آنها ملحق می‌کنیم و چیزی از پاداش عملشان نمی‌کاهیم، که هر کس در گرو کار خویشتن است.

از ابن عباس نقل شده است که آیه وَ الَّذِینَ آمَنُوا وَ اتَّبَعَتْهُمْ... درباره پیامبر و علی و فاطمه و حسن و حسین نازل شده است.

ح) آیه مودّت

قُلْ لا أَسْئَلُکُمْ عَلَیْهِ أَجْراً إِلاَّ الْمَوَدَّةَ فِی الْقُرْبی؛[۲۶] بگو بر این رسالت هیچ مزدی از شما نمی‌خواهم جز دوست داشتن خویشاوندانم.

از ابن عباس نقل شده است هنگامی که آیه مودت نازل شد، گروهی گفتند: یا رسول الله، خویشاوندان شما که مودت آنها بر ما واجب شده، کیانند؟ فرمود: علی و فاطمه و دو پسر آن دو.[۲۷] و از آن موارد نیز این آیه که خداوند می‌فرماید: أُولئِکَ الَّذینَ یَدْعُونَ ...[۲۸] عکرمه در شأن نزول این آیه

---

[۲۱]. ابن حنبل، المسند، ج ٦، ص ٣٩٣. مسلم نیز این حدیث را در صحیح خود آورده است.

[۲۲]. بلاذری، احمد بن یحیی، انساب الاشراف، ج ١، ص ٢١٥.

[۲۳]. سوره رحمن، آیه ١٩ـ٢٢.

[۲۴]. حاکم حسکانی، شواهد التنزیل، ج ٢، ص ٢٠٨.

[۲۵]. سوره طور، آیه ٢١.

[۲۶]. سوره شوری، آیه ٢٣.

[۲۷]. طبری، محب الدین، ذخائر العقبی، ص ٢٥؛ ابن حجر، الصواعق المحرمة، ص ١٠١؛ شبلنجی حنفی، نورالابصار، ص ١٠١.

[۲۸]. سوره اسراء، آیه ٥٧.

کتابخانه مجازی الفبا | بازنشر مقالات و کتب | Alefbalib.com

چنین می گوید: أُولئِکَ الَّذینَ یَدْعُونَ ... منظور از آیه فوق پیامبر صلی‌الله‌علیه‌وآله، علی، فاطمه، حسن و حسین علیهم‌السلام است.

آیات درباره امام علی علیه‌السلام و شیعیان او

الف) آیه خیرالبریه

إِنَّ الَّذینَ آمَنُوا وَ عَمِلُوا الصّالِحاتِ أُولئِکَ هُمْ خَیْرُ الْبَرِیَّةِ؛ ۲۹ کسانی که ایمان آوردند و کارهای شایسته انجام دادند، بهترین مخلوقاتند.

ابن عساکر از جابر بن عبدالله درباره این آیه چنین نقل کرده است:

نزد پیامبر بودیم که علی علیه‌السلام آمد. پیامبر فرمود: سوگند به آنکه جانم در دست او است، این شخص و شیعیان او رستگاران قیامتند، و آیه ان الذین آمنوا...نازل شد، و چنان شد که اصحاب پیامبر اکرم صلی‌الله‌علیه‌وآله هر گاه علی علیه‌السلام را می‌دیدند، می گفتند: خیر البریه آمد. ۳۰

ب) آیه مفلحون

أُولئِکَ هُمُ الْمُفْلِحُون؛ ۳۱ «...این گروه رستگارانند.»

از امام علی علیه‌السلام روایت شده است: سلمان فارسی به من گفت: یا اباالحسن، هیچ‌گاه با حضور من، فراروی رسول خدا صلی‌الله‌علیه‌وآله قرار نگرفتی مگر آنکه پیامبر بین دو کتف من زد و فرمود: سلمان! این شخص و حزب او رستگارانند. ۳۲

4. آیات درباره امام علی علیه‌السلام و غیر او

الف.فَأُولئِکَ مَعَ الَّذینَ أَنْعَمَ اللّهُ عَلَیْهِمْ مِنَ النَّبِیِّینَ وَ الصِّدِّیقینَ وَ الشُّهَداءِ وَ الصّالِحینَ وَ حَسُنَ أُولئِکَ رَفیقا؛ ۳۳ «...این گروه با کسانی خواهند بود که خدا نعمتش را بر آنان تمام کرده است؛ یعنی پیامبران و صدیقان و شهیدان و صالحان. خوب رفیقانی هستند اینان.»

داود بن سلیمان می گوید:

علی بن موسی الرضا علیه‌السلام از پدرانش، از علی علیه‌السلام برای من روایت کرد که پیامبر درباره این آیه فرمود: مراد از من النبیین محمد صلی‌الله‌علیه‌وآله است و مراد از من الصدیقین علی بن ابی‌طالب علیه‌السلام، و مراد از من‌الشهداء حمزه، و مراد از من الصالحین حسن و حسین علیهماالسلام، و مراد از حَسُن اولئک رفیقا قائم آل محمد(عج) است. ۳٤

ب.وَ إِذا جاءَکَ الَّذینَ یُؤْمِنُونَ بِآیاتِنا فَقُلْ سَلامٌ عَلَیْکُمْ کَتَبَ رَبُّکُمْ عَلی نَفْسِهِ الرَّحْمَةَ؛ ۳۵ و هر گاه کسانی که به آیات ما ایمان دارند نزد تو آیند، بگو: سلام بر شما، پروردگارتان رحمت را بر خود واجب کرده است.

---

۲۹. سوره بینه، آیه ۷.

۳۰. سیوطی، عبدالرحمان، الدرالمنثور، ذیل آیه مذکور.

۳۱. سوره بقره، آیه ٥.

۳۲. حاکم حسکانی، شواهدالتنزیل، ج ۱، ص ٦۸.

۳۳. سوره نساء، آیه ٦۹.

۳٤. بحرانی، سید هاشم، البرهان فی تفسیرالقرآن، ج ۱، ص ۳۹۳.

۳۵. سوره انعام، آیه ٥٤.

کتابخانه مجازی الفبا | بازنشر مقالات و کتب | Alefbalib.com

از ابن عباس نقل شده است که این آیه در حق علی بن ابی‌طالب علیه‌السلام و حمزه و جعفر و زید نازل شده است.[۳۶]

ج. ... وَ عَلَى الْأَعْرافِ رِجالٌ يَعْرِفُونَ كُلاًّ بِسيماهُمْ؛[۳۷] و بر اعراف مردانی هستند که هر یک را به سیمایشان می‌شناسند.

ثعلبی در تفسیر این آیه از ابن عباس چنین روایت کرده است: اعراف جایگاه بلندی از صراط است که عباس و حمزه و علی بن ابی‌طالب علیه‌السلام و جعفر طیار بر بلندای آنند و دوستدارانشان را به نور سیما می‌شناسند و دشمنانشان را به تیرگی چهره.[۳۸]

د. ثُمَّ أَنْزَلَ اللّهُ سَكينَتَهُ عَلى رَسُولِهِ وَ عَلَى الْمُؤْمِنين؛[۳۹] خداوند، آرامش خود را بر پیامبر و مؤمنانش نازل کرد.

از ضحاک بن مزاحم نقل شده است که این آیه در حق کسانی نازل شد که همراه رسول‌خدا صلی‌الله‌علیه‌وآله استوار باقی ماندند: علی و عباس و چند نفر از بنی‌هاشم.[۴۰]

ه. إِنَّمَا الْمُؤْمِنُونَ الَّذينَ آمَنُوا بِاللّهِ وَ رَسُولِهِ ثُمَّ لَمْ يَرْتابُوا وَ جاهَدُوا بِأَمْوالِهِمْ وَ أَنْفُسِهِمْ فى سَبيلِ اللّهِ أُولئِكَ هُمُ الصّادِقُونَ؛[۴۱] مؤمنان واقعی کسانی هستند که به خدا و پیامبرش ایمان آورده‌اند و هرگز تردیدی به خود راه نداده‌اند و با مال‌ها و جان‌های خویش در راه خدا جهاد کرده‌اند؛ اینان راستگویانند.

ابن عباس می‌گوید:

مراد از آیه إِنَّما المُؤمِنُونَ الذَّينَ آمَنُوا... این است که این گروه، خدا و رسول او را تصدیق کردند و هرگز در ایمان خود دچار تردید نشدند. این آیه در حق علی بن ابی‌طالب علیه‌السلام و حمزة بن عبدالمطلب و جعفر طیار نازل گردید. جمله «وَ جاهَدُوا بِأَموالِهِمْ وَ أَنْفُسِهِمْ فی سَبيلِ اللّه»، یعنی با جان و مال خود در راه خدا و طاعت او جهاد کردند و خداوند سبحان با عبارت أُولئِكَ هُمُ الصّادِقُونَ صدق و وفای آنها را تأیید فرمود.[۴۲]

و. مِنَ الْمُؤْمِنينَ رِجالٌ صَدَقُوا ما عاهَدُوا اللّهَ عَلَيْهِ فَمِنْهُمْ مَنْ قَضى نَحْبَهُ وَ مِنْهُمْ مَنْ يَنْتَظِرُ وَ ما بَدَّلُوا تَبْديلاً؛[۴۳] در بین مؤمنان مردانی هستند که به پیمانی که با خدا بستند، صادقانه وفا کردند؛ برخی از آنها جانشان را فدا کردند و برخی منتظرند، و هیچ تبدیل و دگرگونی ایجاد نکردند.

حافظ ذهبی در این باره می‌گوید:

علی علیه‌السلام بر فراز منبر مسجد کوفه بود که از او پرسیدند: آیه «مِنَ المُؤْمِنينَ رِجالٌ ...» در حق چه کسانی نازل شده است؟ او گفت خدایا ببخش، این آیه در حق من و عمویم حمزه و عموی دیگرم عبیدة بن حارث بن عبدالمطلب نازل شد. عبیده جانش را فدا کرد و در جنگ بدر به شهادت رسید. حمزه نیز جانش را فدا کرد و در جنگ احد به شهادت رسید و من اکنون انتظار می‌کشم تا شقی‌ترین فرد این امت، این را از این

---

۳۶. فرات کوفی، تفسیر فرات الکوفی، ص ۴۲.

۳۷. سوره اعراف، آیه ۴۶.

۳۸. ابن حجر، الصواعق المحرقه، ص ۱۰۱.

۳۹. سوره توبه، آیه ۲۶.

۴۰. طبرسی، فضل بن حسن، مجمع البیان، ج ۳، ص ۱۷.

۴۱. سوره حجرات، آیه ۱۵.

۴۲. حاکم حکسانی، شواهد التنزیل، ج ۲، ص ۸۶.

۴۳. سوره احزاب، آیه ۲۳.

کتابخانه مجازی الفبا | بازنشر مقالات و کتب | Alefbalib.com

(اشاره به محاسن و سر) رنگین کند؛ عهدی که حبیبم ابوالقاسم مرا از آن آگاه کرده است.[44]

ز. أَ فَمَنْ وَعَدْناهُ وَعْداً حَسَناً فَهُوَ لاقيهِ كَمَنْ مَتَّعْناهُ مَتاعَ الْحَياةِ الدُّنْيا ثُمَّ هُوَ يَوْمَ الْقِيامَةِ مِنَ الْمُحْضَرين؛[45] آیا کسی که به او وعده نیکو داده‌ایم و به آن خواهد رسید، همانند کسی است که به او متاع دنیا داده‌ایم، ولی در روز قیامت از احضارشدگان خواهد بود؟

از مجاهد نقل شده است که آیه أَ فَمَنْ وَعَدْناهُ وَعْداً حَسَناً... در حق علی علیه‌السلام و حمزه نازل شده و مراد از كَمَنْ مَتَّعْناهُ مَتاعَ الْحَياةِ الدُّنْيا، ابوجهل است.[46]

5. آیات درباره دشمنان امام علی علیه‌السلام

الف) وَ الَّذينَ يُؤْذُونَ الْمُؤْمِنينَ وَ الْمُؤْمِناتِ بِغَيْرِ مَا اكْتَسَبُوا فَقَدِ احْتَمَلُوا بُهْتاناً وَ إِثْماً مُبينا؛[47] کسانی که مردان و زنان مؤمن را، بدون آنکه کاری کرده باشند، آزار می‌دهند، بهتان و گناه آشکاری را به دوش کشیده‌اند.

از مقاتل نقل شده است که این آیه در حق علی بن ابی‌طالب علیه‌السلام نازل شد؛ چرا که گروهی از منافقان او را می‌آزردند.[48]

ب) إِنَّ الَّذينَ أَجْرَمُوا كانُوا مِنَ الَّذينَ آمَنُوا يَضْحَكُونَ‌وَ إِذا مَرُّوا بِهِمْ يَتَغامَزُون؛[49] گناه کاران همواره به مؤمنان می‌خندیدند، و چون بر آنها می‌گذشتند، ایشان را به ریشخند می‌گرفتند.

زمخشری می‌گوید:

گفته شده است که علی بن ابی‌طالب علیه‌السلام با جمعی از مسلمانان وارد مجلسی شدند و منافقان آنها را مسخره کردند و به آنها خندیدند و به آنها اشاره کردند و بعد به نزد یاران خود رفتند و گفتند: امروز اصلع را دیدیم. پیش از آنکه علی نزد رسول خدا صلی‌الله‌علیه‌وآله برسد، این آیه نازل شد.[50]

ج) فَلَمّا رَأَوْهُ زُلْفَةً سيئَتْ وُجُوهُ الَّذينَ كَفَرُوا...؛[51] هنگامی که آن را از نزدیک ببینند، چهره کافران زشت شود.

از اعمش نقل شده است که درباره این آیه گفت: هنگامی که کافران، مقام علی بن ابی‌طالب علیه‌السلام را ببینند، چهره‌شان زشت گردد.[52]

---

[44]. فیروزآبادی، سید مرتضی، فضائل‌الخمسه، ج ۱، ص ۲۸۷، به نقل از: ابن حجر، الصواعق‌المحرقه، ص ۸۰؛ شبلنجی حنفی، نورالابصار، ص ۹۷، به نقل از: ابن صباغ، الفصول المهمه.

[45]. سوره قصص، آیه ٦١.

[46]. حاکم حسکانی، شواهدالتنزیل، ج ۱، ص ٤٣٧.

[47]. سوره احزاب، آیه ٥٨.

[48]. واحدی نیشابوری، اسبابالنزول، ص ۲۷۳.

[49]. سوره مطففین، آیه ۲۹ـ۳۰.

[50]. زمخشری، محمد بن عمر، الکشاف؛ فخر رازی، التفسیرالکبیر در تفسیر آیه مذکور.

[51]. سوره ملک، آیه ۲۷.

[52]. حاکم حسکانی، شواهدالتنزیل، ج ۲، ص ۲٦٥.

کتابخانه مجازی الفبا | بازنشر مقالات و کتب | Alefbalib.com

د) فَسَتُبْصِرُ وَ يُبْصِرُونَ بِأَيِّكُمُ الْمَفْتُونُ؛[۵۳] به زودی می‌بینی و می‌بینند که کدام یک از شما شیفته و مفتونند.

از کعب بن مسعود و عبدالله بن مسعود در این باره چنین نقل شده است:

از رسول خدا صلی‌الله‌علیه‌وآله درباره علی علیه‌السلام پرسیدند. فرمود: «علی در اسلام پیشروترین شما، در ایمان کامل‌ترین شما، در علم داناترین شما، در حلم برترین شما و در خشم برای خدا خشمناک‌ترین شما است. علمم را به او آموختم و رازم را به او سپردم و کارم را به او واگذاشتم. او جانشین من در خانواده، و امین من در میان امت است.» برخی از قریشیان گفتند: «به راستی که علی علیه‌السلام، رسول خدا صلی‌الله‌علیه‌وآله را شیفته و مفتون خود کرده است؛ به گونه‌ای که هیچ عیبی در او نمی‌بینند.» و خداوند متعال این آیات را فرستاد: فَسَتُبْصِرُ وَ يُبْصِرُونَ بِأَيِّكُمُ الْمَفْتُونُ.[۵۴]

ه) سَأَلَ سائِلٌ بِعَذابٍ واقِعٍ لِلْكافِرِينَ لَيْسَ لَهُ دافِعٌ؛[۵۵] درخواست کننده‌ای تقاضای عذابی حتمی کرد؛ عذابی که برای کافران است و بازدارنده‌ای ندارد.

امام صادق علیه‌السلام از امام علی علیه‌السلام چنین نقل فرموده است:

هنگامی که رسول خدا صلی‌الله‌علیه‌وآله، علی علیه‌السلام را در غدیر خم به جانشینی خود منصوب کرد و فرمود هر که من مولای اویم، این علی مولای اوست، این فرموده در شهرها پخش شد، و نعمان بن حرث فهری نزد رسول خدا صلی‌الله‌علیه‌وآله‌آمد و گفت، از سوی خدا فرمانمان دادی تا لا اله الا الله بگوییم و تو را رسول خدا بدانیم، دستورمان دادی تا جهاد کنیم و حج بگزاریم و نماز به جای آوریم و زکات بپردازیم و روزه بگیریم، ما همه اینها را از تو پذیرفتیم، ولی تو راضی نشدی تا این جوان را جانشین خود ساختی و گفتی هر که من مولای اویم، این علی مولای او است، این خواست تو است یا فرمان خدا است؟ پیامبر فرمود: سوگند به خدایی که معبودی جز او نیست، این کار از سوی خدا است. نعمان روی برتافت و در همان حال می‌گفت: خدایا، اگر این حق است و از سوی تو است، پس، از آسمان بر ما سنگی ببار یا عذاب دردناکمان فرود آر! خداوند سنگی رها کرد و او را کشت و این آیات را فرستاد: سَأَلَ سائِلٌ بِعَذابٍ ... .[۵۶]

و) وَ لَتَعْرِفَنَّهُمْ فی لَحْنِ الْقَوْلِ؛[۵۷] آنها را از نحوه سخنشان می‌شناسی.

از ابوسعید خدری نقل شده است که مراد خدای عزوجل از این آیه، کینه منافقان از علی بن ابی‌طالب علیه‌السلام است.[۵۸]

ز) أَ فَمَنْ كانَ مُؤْمِناً كَمَنْ كانَ فاسِقاً لا يَسْتَوُونَ؛[۵۹] آیا مؤمن همانند فاسق است؟ نه، هرگز برابر نیستند.

ابن عباس می‌گوید:

علی علیه‌السلام و ولید بن عقبه معارضه کردند. ولید گفت: من نیزه‌ام از تو تیزتر، زبانم از تو رساتر، و جایگاهم در سپاه از تو فراگیرتر است. علی به او گفت: ساکت شو ای فاسق! و خداوند این آیه را فرستاد: أَ فَمَنْ كانَ مُؤْمِناً كَمَنْ كانَ فاسِقاً لا يَسْتَوُونَ.[۶۰]

---

۵۳. سوره قلم، آیه ۵ ـ ۶.

۵۴. حاکم حسکانی، شواهد التنزیل، ج ۲، ص ۲۶۷.

۵۵. سوره معارج، آیه ۱ـ۲.

۵۶. طبرسی، فضل بن حسن، مجمع البیان فی تفسیرالقرآن، در تفسیر آیات مذکور.

۵۷. سوره محمد، آیه ۳۰.

۵۸. ابن مغازلی، مناقب علی بن ابیطالب، ص ۸۰.

۵۹. سوره سجده، آیه ۱۸.

۶۰. حاکم حسکانی، شواهد التنزیل، ج ۱، ص ۴۴۶؛ واحدی نیشابوری، اسباب النزول، ص ۲۶۳.

کتابخانه مجازی الفبا | بازنشر مقالات و کتب | Alefbalib.com

ح) أَلْقِیا فی جَهَنَّمَ کُلَّ کَفّارٍ عَنیدٍ؛[61] در جهنم افکنید هر ناسپاس کینه‌توز را.

از شریک بن عبدالله درباره این آیه چنین نقل شده است:

نزد اعمش بودم که بیمار بود. ابو حنیفه و ابن شبرمه و ابن ابی‌لیلی نزد او آمدند و گفتند: ای ابومحمد، تو اکنون در واپسین روزهای عمر دنیا و در آستانه آخر عمر هستی. تو همواره درباره علی بن ابی‌طالب احادیث آنچنانی را روایت می‌کردی. اینک از آن کار به خدا باز گرد و توبه کن! اعمش گفت: مرا تکیه دهید! و چون تکیه داد، گفت: ابومتوکل ناجی از ابوسعید خدری برای ما روایت کرد که رسول‌خدا صلی‌الله‌علیه‌وآله فرمود: چون روز قیامت شود، خدای متعال به من و علی می‌فرماید: در جهنم افکنید دشمنانتان را و به بهشت درآورید دوستانتان را؛ و این، همان سخن خدای سبحان است که فرمود: أَلْقِیا فی جَهَنَّمَ کُلَّ کَفّارٍ عَنیدٍ. ابو حنیفه به همراهانش گفت: برخیزید برویم تا چیزی شدیدتر از این نگوید.[62]

6. آیات درباره محبت و ولایت امام علی علیه‌السلام

الف) یا أَیُّهَا الَّذینَ آمَنُوا اتَّقُوا اللّهَ وَ کُونُوا مَعَ الصّادِقین؛[63] ای مؤمنان، از خدا پروا کنید و همراه صادقان باشید.

امام باقر علیه‌السلام فرمود: کونوا مع الصادقین؛ یعنی اینکه با علی بن ابی‌طالب علیه‌السلام باشید.[64]

ب) إِنَّ الَّذینَ آمَنُوا وَ عَمِلُوا الصّالِحاتِ سَیَجْعَلَ لَهُمُ الرَّحمن وُدّا؛[65] کسانی که ایمان آوردند و کارهای شایسته کردند، خدای رحمان برای آنها محبوبیتی ویژه قرار می‌دهد.

درباره این آیه از علی بن موسی الرضا علیه‌السلام از پدرانش از جابر بن عبدالله چنین نقل شده است:

رسول خدا صلی‌الله‌علیه‌وآله به علی بن ابی‌طالب علیه‌السلام فرمود: یا علی، بگو خدایا، محبت مرا در دل‌های مؤمنان بیفکن. خدایا خودت مرا سرپرستی کن. خدایا، خودت مرا محبوب گردان، و خدای سبحان این آیه را فرستاد: إِنَّ الَّذینَ آمَنُوا وَ عَمِلُوا الصّالِحاتِ سَیَجْعَلَ لَهُمُ الرَّحمن وُدّا، و اینک هیچ مرد و زن مؤمنی را نیابی مگر آنکه قلبا دوستدار اهل بیت علیهم‌السلام است.[66]

ج) إِنَّما أَنْتَ مُنْذِرٌ وَ لِکُلِّ قَوْمٍ هادٍ؛[67] تو ای پیامبر فقط بیم‌دهنده‌ای و هر قومی را هدایت‌گری است.

ابن عباس می‌گوید: رسول خدا صلی‌الله‌علیه‌وآله دستش را بر سینه‌اش نهاد و فرمود: من بیم دهنده‌ام. سپس به شانه علی علیه‌السلام اشاره کرد و فرمود: تو هدایت‌گری؛ بلکه هدایت‌جویان، پس از من با تو هدایت می‌یابند.[68]

---

[61]. سوره ق، آیه ۲۴.

[62]. حاکم حسکانی، شواهد التنزیل، ج ۲، ص ۱۸۹.

[63]. سوره توبه، آیه ۱۱۹.

[64]. گنجی شافعی، کفایه الطالب، ص ۲۳۶.

[65]. سوره مریم، آیه ۹۶.

[66]. بحرانی، سید هاشم، غایه المرام، ۳۷۳.

[67]. سوره رعد، آیه ۷.

[68]. طبری، محمد بن جریر، جامع البیان فی تأویل آی القرآن التفسیر الطبری، ج۱۳، ص ۷۹؛ فخر رازی، التفسیر الکبیر، در تفسیر آیه مذکور.

کتابخانه مجازی الفبا | بازنشر مقالات و کتب | Alefbalib.com

د) وَ لَمّا ضُرِبَ ابْنُ مَرْيَمَ مَثَلاً إِذا قَوْمُکَ مِنْهُ يَصِدُّون؛[٦٩] چون پسر مریم مثل زده شد، ناگهان قوم تو از آن به فغان آمدند.

امام علی علیه‌السلام می‌فرماید:

روزی نزد پیامبر رفتم و او را میان جمعی از قریش یافتم. آن حضرت به من نگریست و فرمود: یا علی، مثل تو در این امت همچون مثل عیسی بن مریم است؛ گروهی دوستدارش شدند و درباره‌اش افراط کردند و گروهی دشمنش شدند و درباره‌اش به افراط گراییدند. جمعی که نزد آن حضرت بودند، خندیدند و گفتند: بنگرید که چگونه پسر عمویش را به عیسی بن مریم تشبیه می‌کند. در این هنگام، آیه «وَ لَمّا ضُرِبَ ابْنُ مَرْيَمَ مَثَلاً».[٧٠]

ه) مَنْ جاءَ بِالْحَسَنَةِ فَلَهُ خَيْرٌ مِنْها وَ هُمْ مِنْ فَزَعٍ يَوْمَئِذٍ آمِنُون وَ مَنْ جاءَ بِالسَّيِّئَةِ فَكُبَّتْ وُجُوهُهُمْ فِي النّارِ؛[٧١] کسی که کاری نیکو کند، برای او پاداشی بهتر از آن باشد و آنها از وحشت آن روز در امانند و آنکه کاری زشت کند، واژگون در آتش افتد.

ابا جعفر محمدباقر علیه‌السلام می‌فرماید:

ابوعبدالله جدلی نزد امیرالمؤمنین علیه‌السلام رفت و امام به او فرمود: یا اباعبدالله، آیا از تفسیر مَنْ جاءَ بِالْحَسَنَةِ... آگاهت نکنم. گفت: آری، فدای شما گردم. فرمود: حسنه، حب ما اهل بیت است، و سیئه بغض ما. سپس تمام آیه را تلاوت کرد.[٧٢]

7. آیات درباره پیشگامی علی علیه‌السلام در اسلام

الف) وَ أَقِيمُوا الصَّلاةَ وَ آتُوا الزَّكاةَ وَ ارْكَعُوا مَعَ الرّاكِعين؛[٧٣] و نماز را برپا دارید و زکات بپردازید و با رکوع‌کنندگان رکوع کنید.

از ابن عباس نقل شده است: این آیه در حق رسول خدا صلی‌الله‌علیه‌وآله و علی بن ابی‌طالب علیه‌السلام‌نازل شده است. آن دو نخستین کسانی بودند که نماز گزاردند و رکوع کردند.[٧٤]

ب) إِنَّ رَبَّکَ يَعْلَمُ أَنَّکَ تَقُومُ أَدْنى مِنْ ثُلُثَيِ اللَّيْلِ وَ نِصْفَهُ وَ ثُلُثَهُ وَ طائِفَةٌ مِنَ الَّذينَ مَعَک؛[٧٥] پروردگار تو می‌داند که تو نزدیک به دو سوم از شب یا نصف آن یا یک سوم آن را به نماز برمی‌خیزی و گروهی از آنان که با تو هستند نیز چنین می‌کنند.

از ابن عباس نقل شده است: اولین کسی که در دل شب با پیامبر به نماز برخاست، علی علیه‌السلام بود، و اولین کسی که با او بیعت و هجرت کرد، علی علیه‌السلام بود.[٧٦]

ج. وَ الَّذی جاءَ بِالصِّدْقِ وَ صَدَّقَ بِهِ أُولئِکَ هُمُ الْمُتَّقُون؛[٧٧] کسی که سخن راست بیاورد و کسی که تصدیقش کند، آنان پرهیزکارانند.

---

[٦٩]. سوره زخرف، آیه ٥٧.

[٧٠]. حاکم حسکانی، شواهد التنزیل، ج ٢، ص ١٦٠.

[٧١]. سوره نمل، آیه ٨٩.

[٧٢]. طبرسی، فضل بن حسن، مجمع البیان، در تفسیر آیه مذکور.

[٧٣]. سوره بقره، آیه ٤٣.

[٧٤]. بحرانی، سیدهاشم، البرهان فی تفسیر القرآن، ج ١، ص ٩٢.

[٧٥]. سوره مزمل، آیه ٢٠.

[٧٦]. حاکم حسکانی، شواهد التنزیل، ج ٢، ص ٢٩٢.

[٧٧]. سوره زمر، آیه ٣٣.

کتابخانه مجازی الفبا | بازنشر مقالات و کتب | Alefbalib.com

ابن طفیل از حضرت علی علیه‌السلام نقل کرده است: آن کس که سخن راست آورد، رسول خدا صلی‌الله‌علیه‌وآله بود، و آن کس که تصدیقش کـرد من بودم، و دیگر مردمان، جز من، تکذیب‌کننده و کافر بودند.[۷۸]

د. الَّذینَ آمَنُوا وَ لَمْ یَلْبِسُوا إیمانَهُمْ بِظُلْمٍ أُولئِکَ لَهُمُ الْأَمْنُ وَ هُمْ مُهْتَدُون؛[۷۹] آنان که ایمان آوردند و ایمان خود را به ظلم و شـرک نیالودنـد، ایمنـی تنها از آن ایشان است و ایشان هدایت‌یافتگانند.

مجاهد از ابن عباس چنین نقل کرده است:

مراد از «الذین آمنوا» علی بن ابی‌طالب علیه‌السلام است، و مراد از بظلم شرک است. به خدا سوگند، هیچ کس ایمان نیاورد مگر آنکـه پـیش از آن مشرک بود، جز علی علیه‌السلام که به خدا ایمان آورد و به اندازه چشم بر هم زدنی به او شرک نورزید. آری، علی نخستین کـسی بـود کـه ایمـان آورد.[۸۰]

ه) وَ مَنْ یُسْلِمْ وَجْهَهُ إِلَی اللّهِ وَ هُوَ مُحْسِنٌ فَقَدِ اسْتَمْسَکَ بِالْعُرْوَةِ الْوُثْقی؛[۸۱] کسی که خود را، در حالی که نیکوکار باشد، تسلیم خدا کند، به دستگیره استواری چنگ زده است.

انس بن مالک می‌گوید: این آیه در حق علی بن ابی‌طالب علیه‌السلام نازل شد. او نخستین کسی بود که ایمانش را برای خدا خالص کـرد و خـود را وقف خدا نمود.[۸۲]

و) الَّذینَ یَحْمِلُونَ الْعَرْشَ وَ مَنْ حَوْلَهُ یُسَبِّحُونَ بِحَمْدِ رَبِّهِمْ وَ یُؤْمِنُونَ بِهِ وَ یَسْتَغْفِرُونَ لِلَّذینَ آمَنُوا رَبَّنا وَسِعْتَ کُلَّ شَیْءٍ رَحْمَةً وَ عِلْماً فَاغْفِرْ لِلَّذینَ تابُوا وَ اتَّبَعُوا سَبیلَکَ وَ قِهِمْ عَذابَ الْجَحیم رَبَّنا وَ أَدْخِلْهُمْ جَنّاتِ عَدْنٍ الَّتی وَعَدْتَهُمْ وَ مَنْ صَلَحَ مِنْ آبائِهِمْ وَ أَزْواجِهِمْ وَ ذُرِّیّاتِهِمْ إِنَّکَ أَنْتَ الْعَزیزُ الْحَکیمُ وَ قِهِـمُ السَّیِّئاتِ وَ مَنْ تَقِ السَّیِّئاتِ یَوْمَئِذٍ فَقَدْ رَحِمْتَهُ وَ ذلِکَ هُوَ الْفَوْزُ الْعَظیم؛[۸۳] حاملان عرش و آنان که پیرامون آنند، پروردگارشان را ستایش می‌کننـد و به او ایمان دارند و برای مؤمنان آمرزش می‌خواهند و می‌گویند: پروردگارا رحمت و علم تو همه چیز را فرا گرفته است. پس کـسانی را کـه توبـه کردند و راه تو را پی گرفتند بیامرز و از عذاب جهنم نگاه دار! پروردگارا، آنان را و پدران و همسران و فرزندان صالحشان را به بهشت‌هـای برینـی که وعده‌شان فرمودی، وارد کن، که تو توانا و حکیمی. آنان را از بدی‌ها نگاه‌دار، که هر کس را امروز از بدی‌ها نگاه داری، او را مـشمول رحمتـت ساخته‌ای، این همان رستگاری بزرگ است.

ابوالاسود دئلی می‌گوید:

علی علیه‌السلام فرمود: فرشتگان سال‌ها و ماه‌ها درنگ کردند و جز برای رسول‌خدا صلی‌الله‌علیه‌وآله و برای من استغفار نمی‌کردند، و دو آیه «الَّـذینَ یَحْمِلُون العَرْشَ...إِنَّکَ أَنْتَ العَزیزُ الحَکیم در حق ما نازل شد. گروهی از منافقان گفتند: پس جمله مِنْ آبائِهِمْ وَ ذُرِّیّاتِهِمْ درباره چه کسانی نـازل شـده

---

۷۸. حاکم حسکانی، شواهد التنزیل، ج ۲، ص ۱۲۲.

۷۹. سوره انعام، آیه ۸۲.

۸۰. حاکم حسکانی، شواهد التنزیل، ج ۱، ص ۱۹۷.

۸۱. سوره لقمان، آیه ۲۲.

۸۲. بحرانی، سیدهاشم، غایه المرام، ص ۴۳۴.

۸۳. سوره مؤمن، آیه ۷ـ۹.

کتابخانه مجازی الفبا | بازنشر مقالات و کتب | Alefbalib.com

است؟ علی علیه‌السلام گفت: سبحان‌الله! آیا ابراهیم و اسماعیل و اسحاق و یعقوب پدران ما نیستند؟[۸۴]

ز) وَ السّابِقُونَ السّابِقُون أُولئِکَ الْمُقَرَّبُون؛[۸۵] پیشگامان پیشگام، آنان مقربانند.

ابن عباس درباره این آیه می‌گوید:

سابقون عبارتند از: یوشع بن نون نسبت به موسی و شمعون بن یوحنّا نسبت به عیسی و علی بن ابی‌طالب علیه‌السلام نسبت به پیامبر صلی‌الله‌علیه‌وآله در هنگامی که اولین ایمان‌آورندگان به آنان بودند.[۸۶]

جابر جعفی از امام باقر علیه‌السلام چنین نقل می‌کند:

علی بن ابی‌طالب علیه‌السلام فرمود: محمد صلی‌الله‌علیه‌وآله در روز دوشنبه به رسالت مبعوث شد و من صبح روز سه‌شنبه اسلام آوردم. پیامبر نماز می‌گزارد و من در سمت راستش نماز می‌گزاردم و هیچ مردی جز من با او نبود که خداوند آیه «وَ أَصْحابُ الیَمینِ...» را نازل فرمود.[۸۷]

ح) وَ الَّذینَ جاؤُ مِنْ بَعْدِهِمْ یَقُولُونَ رَبَّنَا اغْفِرْ لَنا وَ لِإِخْوانِنَا الَّذینَ سَبَقُونا بِالْإیمان؛[۸۸] کسانی که بعد از آنها آمدند، می‌گویند: پروردگارا، ما و برادران ما را که در ایمان بر ما پیشی گرفتند بیامرز.

ابن عباس در این باره می‌گوید: استغفار برای علی بر هر فرد مسلمانی در قرآن واجب شده است؛ آن‌جا که فرمود: رَبَّنَا اغْفِرْ لَنا وَ لِإِخْوانِنَا الَّذینَ سَبَقُونا بِالْإیمان؛ و پیشرو در ایمان، تنها علی است.[۸۹]

ط) أَ جَعَلْتُمْ سِقایَةَ الْحاجِّ وَ عِمارَةَ الْمَسْجِدِ الْحَرامِ کَمَنْ آمَنَ بِاللّهِ وَ الْیَوْمِ الْآخِرِ وَ جاهَدَ فی سَبیلِ اللّهِ لا یَسْتَوُونَ عِنْدَ اللّه؛[۹۰] آیا آب‌دادن به حاجیان و آباد کردن مسجدالحرام را همانند کار کسی قرار دادید که به خدا و روز قیامت ایمان آورده و در راه خدا جهاد کرده است؟ نه، نزد خدا برابر نیستند.

از انس بن مالک در این باره چنین نقل شده است:

عباس و شیبه نشستند و به یکدیگر فخرفروشی کردند. عباس گفت: من از تو برترم. من عموی رسول‌اللّه، وصی پدرش و ساقی حاجیانم. شیبه گفت: من از تو برترم. من امین خدا بر بیت‌اللّه و خزانه‌دار اویم. چرا آن‌گونه که مرا امین کرده تو را امین نکرده است؟ در این هنگام، علی علیه‌السلام بر آن دو وارد شد و آنان او را از گفته‌های خود آگاه کردند. علی گفت: من از شما برترم. من اولین کسی هستم که ایمان آورد و هجرت کرد. هر سه نفر نزد رسول‌خدا صلی‌الله‌علیه‌وآله رفتند و ماجرا را بیان کردند. آن حضرت پاسخی به آنان نداد تا بازگشتند. پس از چند روز وحی نازل شد و پیامبر آنان را فراخواند و چنین تلاوت کرد: أَ جَعَلْتُمْ سِقایَةَ الْحاجِّ....[۹۱]

---

۸۴. ابن عساکر، تاریخ مدینة دمشق، ج ۳۷، ص ۲۹.

۸۵. سوره واقعه، آیه ۱۰ـ۱۱.

۸۶. شواهدالتنزیل، ج ۲، ص ۲۱۷.

۸۷. حاکم حسکانی، شواهدالتنزیل، ج ۲، ص ۲۲۰.

۸۸. سوره حشر، آیه ۱۰.

۸۹. حاکم حسکانی، شواهدالتنزیل، ج ۲، ص ۲۴۹.

۹۰. سوره توبه، آیه ۱۹.

۹۱. سیوطی، عبدالرحمان، الدرالمنثور، در تفسیر آیه مذکور.

کتابخانه مجازی الفبا | بازنشر مقالات و کتب | Alefbalib.com

8. آیات درباره همراهی علی علیه‌السلام با پیامبر و یاری او

الف) وَ مِنَ النّاسِ مَنْ یَشْری نَفْسَهُ ابْتِغاءَ مَرْضاتِ اللّه...؛[92] اگر علیه پیامبر همدست شوید، خداوند خود یاور او است و جبرئیل و صالح مؤمنان... .

رسول خدا صلی‌الله‌علیه‌وآله فرمود: صالح مؤمنان، علی بن ابی‌طالب است.[93]

ب) وَ اجْعَلْ لی وَزیراً مِنْ أَهْلی اشْدُدْ بِهِ أَزْری وَ أَشْرِکْهُ فی أَمْری؛[94] برای من از خاندانم وزیری قرار ده؛ برادرم هارون را. پشتم را به او محکم کن، و او را در کارم شریک ساز.

از اسماء بنت عمیس چنین نقل شده است: از رسول خدا صلی‌الله‌علیه‌وآله شنیدم که‌می‌گفت: پروردگارا، من همان را می‌گویم که برادرم موسی گفت: خدایا، برای من وزیری از خاندانم قرار ده. برادرم علی را. پشتم را بدو محکم کن و او را در کارم شریک ساز... .[95]

ج) وَ قُلْ رَبِّ أَدْخِلْنی مُدْخَلَ صِدْقٍ وَ أَخْرِجْنی مُخْرَجَ صِدْقٍ وَ اجْعَلْ لی مِنْ لَدُنْکَ سُلْطاناً نَصیرا؛[96] بگو: پروردگارا، مرا صادقانه بیاور و صادقانه ببر و از سوی خود برایم نیرویی یاری‌کننده قرار ده.

ابن عباس می‌گوید: به خدا سوگند که خداوند دعای پیامبرش را اجابت فرمود و علی بن ابی‌طالب علیه‌السلام را به او عطا کرد؛ نیرویی یاری‌کننده در برابر دشمنانش.[97]

د) ...وَ جَنّاتٌ مِنْ أَعْنابٍ وَ زَرْعٌ وَ نَخیلٌ صِنْوانٌ وَ غَیْرُ صِنْوان ...؛[98] باغ‌هایی از انگور و کشتزارها و نخل‌هایی تک‌ریشه و چندریشه، که همگی از یک آب سیراب می‌شوند.

جابر بن عبداللّه می‌گوید: شنیدم که پیامبر صلی‌الله‌علیه‌وآله به علی علیه‌السلام می‌فرمود: یا علی، مردم از ریشه‌های گوناگونند و من و تو از یک ریشه. رسول‌خدا صلی‌الله‌علیه‌وآله آن‌گاه این آیه را تلاوت کرد: وَ جَنّاتٌ مِنْ أَعْنابٍ... .[99]

ه) أَ فَمَنْ کانَ عَلی بَیِّنَةٍ مِنْ رَبِّهِ وَ یَتْلُوهُ شاهِدٌ مِنْه؛[100] آیا کسی که دلیل روشنی از پروردگار خویش دارد، و به دنبال آن، شاهدی درستی آن را گواهی دهد با کسی که دلیلی ندارد برابر است.

عباد بن عبداللّه از علی علیه‌السلام نقل کرده است که منظور از أَ فَمَنْ کانَ عَلی بَیِّنَةٍ مِنْ رَبِّهِ، رسول خدا صلی‌الله‌علیه‌وآله و منظور از شاهد در یَتْلُوهُ

---

[92]. سوره تحریم، آیه ٤.

[93]. متقی هندی، علی، کنزالعمال، ج ١، ص ٢٧٣.

[94]. سوره طه، آیه ٢٩ـ٣٢.

[95]. طبری، محب‌الدین، ریاض‌النضره، ج ٢، ص ١٦٣.

[96]. سوره اسراء، آیه ٨٠.

[97]. حاکم حسکانی، شواهدالتنزیل، ج ١، ص ٣٤٩.

[98]. سوره رعد، آیه ٤.

[99]. حاکم نیشابوری، المستدرک علی الصحیحین، ج ٢، ص ٢٤١.

[100]. سوره هود، آیه ١٧.

کتابخانه مجازی الفبا | بازنشر مقالات و کتب | Alefbalib.com

شاهِدٌ مِنْه، من هستم.[۱۰۱]

و) هُوَ الَّذی أَیَّدَکَ بِنَصْرِهِ وَ بِالْمُؤْمِنین؛[۱۰۲] او همان کسی است که تو را با یاری خود و مؤمنان تأیید کرد.

از ابوهریره چنین نقل شده است: رسول‌خدا صلی‌الله‌علیه‌وآله فرمود: در شبی که به سوی آسمانم می‌بردند، دیدم که بر عرش نوشته شده بود: هیچ معبودی جز من، تنها و یگانه، وجود ندارد. هیچ شریکی برای من نیست. محمد بنده و رسول من است. او را به وسیله علی تأیید کردم.[۱۰۳]

از دیگر آیاتی که در این باره نازل شده، وَ مِنَ النّاسِ مَنْ یَشْری نَفْسَهُ ابْتِغاءَ مَرْضاتِ اللّه[۱۰۴] است که روایت ابن عباس را در شأن نزول آن پیش‌تر نقل کردیم.

ز) وَ فی ذلِکَ فَلْیَتَنافَسِ الْمُتَنافِسُون.[۱۰۵] و در این راه است که پیشی‌گیرندگان باید پیشی بگیرند.

جابر انصاری در این باره می‌گوید: پیامبر در غزوه طائف علی را فراخواند و با او نجوا کرد. سپس فرمود: ای مردم، شما می‌گویید من با علی نجوا کردم. نه، من با او نجوا نکردم، بلکه خدا با او نجوا کرد: وَ فی ذلِکَ فَلْیَتَنافَسِ الْمُتَنافِسُون؛[۱۰۶]

ح) یا أَیُّهَا النَّبِیُّ حَسْبُکَ اللّهُ وَ مَنِ اتَّبَعَکَ مِنَ الْمُؤْمِنین؛[۱۰۷] ای پیامبر، خداوند و مؤمنانی که از تو پیروی می‌کنند، تو را بسند.

از امام صادق علیه‌السلام نقل شده است که این آیه در حق علی علیه‌السلام نازل شده است.[۱۰۸]

ط) قُلْ هذِهِ سَبیلی أَدْعُوا إِلَی اللّهِ عَلی بَصیرَةٍ أَنَا وَ مَنِ اتَّبَعَنی؛[۱۰۹] بگو: این راه من است. من و پیروانم با بصیرت کامل به سوی خدا فرا می‌خوانیم.

امام باقر علیه‌السلام فرمود: مراد از من اتبعنی، علی بن ابی‌طالب علیه‌السلام است.[۱۱۰]

ی) وَ قُلْ جاءَ الْحَقُّ وَ زَهَقَ الْباطِلُ إِنَّ الْباطِلَ کانَ زَهُوقاً؛[۱۱۱] بگو حق آمد و باطل نابود شد. حقا که باطل نابود شدنی است.

جابر بن عبدالله در این باره می‌گوید:

علی علیه‌السلام فرمود: با پیامبر وارد مکه شدیم در آنجا 360 بت بود که پرستش می‌شد. پیامبر دستور داد تا همه را واژگون کنند. بر بام کعبه نیز

---

۱۰۱. حاکم حسکانی، شواهدالتنزیل، ج ۱، ص ۲۷۶.

۱۰۲. سوره انفال، آیه ۶۲.

۱۰۳. گنجی شافعی، کفایه‌الطالب، ص ۲۳۴؛ متقی هندی، علی، کنزالعمال، ج ۶، ص ۱۵۸.

۱۰۴. سوره بقره، آیه ۲۰۷.

۱۰۵. سوره مطففین، آیه ۲۶.

۱۰۶. حاکم حسکانی، شواهدالتنزیل، ج ۲، ص ۳۲۵.

۱۰۷. سوره انفال، آیه ۶۴.

۱۰۸. بحرانی، سیدهاشم، البرهان فی تفسیرالقرآن، در تفسیر آیه مذکور.

۱۰۹. سوره یوسف، آیه ۱۸۴.

۱۱۰. فرات کوفی، تفسیر فرات الکوفی، در تفسیر آیه مذکور.

۱۱۱. سوره اسراء، آیه ۸۱.

کتابخانه مجازی الفبا | بازنشر مقالات و کتب | Alefbalib.com

بتی بود که آن را هُبَل می‌گفتند. رسول خدا صلی‌الله‌علیه‌وآله به امام علی علیه‌السلام نگاه کرد و فرمود: تو بر دوش من بالا می‌روی، یا من بر دوش تو بالا روم تا هبل را از بام کعبه فروانداز‌یم؟ علی گفت: یا رسول‌اللّه، من بر دوش شما بالا می‌روم. پیامبر خم شد و من بر دوش آن حضرت رفتم. سوگند به آنکه دانه را شکافت و انسان را آفرید، اگر می‌خواستم آسمان را لمس کنم با دست خود لمس می‌کردم. سپس هبل را از بام کعبه فرو انداختم، و خداوند سبحان این آیه را نازل فرمود: وَ قُلْ جاءَ الْحَقُّ .... آنگاه رسول خدا صلی‌الله‌علیه‌وآله وارد بیت‌اللّه شد و دو رکعت نماز به جای آورد.[۱۱۲]

9. آیات درباره ولایت

الف) یَوْمَ یَقُومُ الرُّوحُ وَ الْمَلائِکَةُ صَفًّا لا یَتَکَلَّمُونَ إِلاَّ مَنْ أَذِنَ لَهُ الرَّحْمنُ وَ قالَ صَوابا؛[۱۱۳] روزی که روح و ملائکه به صف می‌ایستند و هیچ یک سخن نمی‌گویند مگر آن کس که خدای رحمان اجازه‌اش فرماید و سخن به صواب گوید.

امام باقر علیه‌السلام درباره این آیه فرمود:

روز قیامت که بر پا شود، در موقف و به گاه حسابرسی، کلمه لا اله الاالله از یاد بندگان برود، مگر کسی که به ولایت علی علیه‌السلام اقرار کرده باشد؛ چنانکه خداوند فرموده است:... إِلاَّ مَنْ أَذِنَ لَهُ الرَّحْمنُ؛ یعنی مگر کسی که پیرو ولایت علی علیه‌السلام باشد. آنها کسانی‌اند که اجازه گفتن لااله‌الاالله به آنها داده شده است.[۱۱۴]

ب) عَمَّ یَتَساءَلُون عَنِ النَّبَإِ الْعَظیمِ؛[۱۱۵] از چه چیز می‌پرسند؟ از آن خبر بس بزرگ؟

از ابوحمزه ثمالی چنین نقل شده است:

از امام باقر علیه‌السلام درباره عَمَّ یَتَساءَلُون عَنِ النَّبَإِ الْعَظیمِ پرسیدم. فرمود:علی علیه‌السلامهمواره به یارانش می‌فرمود: به خدا سوگند، من آن خبر بس بزرگم؛ همان که تمام امت‌ها با زبان‌های گوناگون درباره‌ام اختلاف کردند. به خدا سوگند، خدا را آیت و خبری بزرگ‌تر از من نیست.[۱۱۶]

عمرو بن عاص در قصیده معروف جلجلیه در سرزنش معاویه گوید:

نَصرناکَ مِن جَهلنا یَابنَ هِند
عَلی النَّبِإ الأعظمِ الأفْضل[۱۱۷]

ای زاده هند، از جهل خود یاری‌ات کردیم و بر ضد آن خبر بزرگ و برتر شوریدیم.

ج) وَ قِفُوهُمْ إِنَّهُمْ مَسْؤُلُون؛[۱۱۸] نگاهشان دارید که باید بازپرسی شوند!

---

[۱۱۲]. بحرانی، سیدهاشم، البرهان فی تفسیرالقرآن، در تفسیر آیه مذکور.

[۱۱۳]. سوره نبأ، آیه ۳۸.

[۱۱۴]. فرات کوفی، تفسیر فرات الکوفی، ص ۲۰۲، حاکم حسکانی، شواهد التنزیل، ج ۲، ص ۳۲۲.

[۱۱۵]. سوره نبأ، آیه ۱ ـ ۲.

[۱۱۶]. فراتکوفی، تفسیر فرات‌الکوفی، ص ۲۰۲.

[۱۱۷]. حاکم حسکانی، شواهدالتنزیل، ج ۲، ص ۳۱۸.

کتابخانه مجازی الفبا | بازنشر مقالات و کتب | Alefbalib.com

دیلمی از ابوسعید خدری نقل کرده است که رسول‌خدا صلی‌الله‌علیه‌وآله فرمود: منظور از وَ قِفُوهُمْ إِنَّهُمْ مَسْؤُلُون، آن است که درباره ولایت علی علیه‌السلام از آنان پرسیده شود.[۱۱۹]

د) یا أَیُّهَا الَّذینَ آمَنُوا اتَّقُوا اللّهَ وَ آمِنُوا بِرَسُولِهِ یُؤْتِکُمْ کِفْلَیْنِ مِنْ رَحْمَتِهِ وَ یَجْعَلْ لَکُمْ نُوراً تَمْشُونَ بِهِ وَ یَغْفِرْ لَکُمْ وَ اللّهُ غَفُورٌ رَحیمٌ؛[۱۲۰] ای کسانی که ایمان آورده‌اید، از خدا بترسید و به پیامبرش ایمان بیاورید تا دو سهم از رحمتش را به شما ببخشد و برای شما نوری قرار دهد که با آن راه بروید و شما را بیامرزد که خداوند آمرزنده و رحیم است.

سعد بن طریف نقل می‌کند که امام باقر علیه‌السلام درباره و یجعل لکم نورا تمشون به، فرمود هر کس به ولایت علی علیه‌السلام تمسک جوید، دارای نور است.[۱۲۱]

ه) فَوَ رَبِّکَ لَنَسْئَلَنَّهُمْ أَجْمَعین؛[۱۲۲] سوگند به پروردگارت که آنها را، همگی، بازخواست می‌کنیم.

از سدی نقل شده است که این گروه از ولایت علی علیه‌السلام بازخواست می‌شوند.[۱۲۳]

و) یُثَبِّتُ اللّهُ الَّذینَ آمَنُوا بِالْقَوْلِ الثّابِتِ فِی الْحَیاةِ الدُّنْیا وَ فِی الْآخِرَةِ...؛[۱۲۴] خداوند مؤمنانی را که ایمان استوار آورده‌اند، در زندگانی دنیا و در آخرت پایدار می‌دارد.

ابن عباس می‌گوید که قول ثابت، ایمان به ولایت علی بن ابی‌طالب علیه‌السلام است.[۱۲۵]

ز) ... وَ اجْنُبْنی وَ بَنِیَّ أَنْ نَعْبُدَ الْأَصْنام؛[۱۲۶] ابراهیم گفت: خدایا، من و فرزندانم را از پرستش بت‌ها دور نگاه دار.

از عبداللّه بن مسعود چنین نقل شده است:

رسول‌خدا صلی‌الله‌علیه‌وآله فرمود: من خواسته پدرم ابراهیم هستم. گفتیم: یا رسول‌اللّه، چگونه شما خواسته پدرت ابراهیم شدی؟ فرمود: خدای عزوجل به ابراهیم وحی کرد و فرمود: من تو را امام مردمان قرار می‌دهم. ابراهیم اندکی شاد شد و گفت: خدایا، از نسل من نیز امامانی مثل من باشد؟ خداوند به او وحی کرد: ای ابراهیم، من با تو عهدی نمی‌بندم که بدان وفا نکنم. ابراهیم گفت: خدایا، عهدی که بدان وفا نکنی کدام است؟ فرمود: من امامت را به ظالمان از نسل تو نمی‌دهم، ابراهیم گفت: خدایا، ظالمان از نسل من که امامتت به آنها نمی‌رسد کیانند؟ فرمود: کسی که به جای من بتی را

---

[۱۱۸]. سوره صافات، آیه ۲٤.

[۱۱۹]. ابن حجر، الصواعق المحرقه، ص ۸۹.

[۱۲۰]. سوره حدید، آیه ۲۸.

[۱۲۱]. حاکم حسکانی، شواهد التنزیل، ج ۲، ص ۲۲۸.

[۱۲۲]. سوره حجر، آیه ۱۹۲

[۱۲۳]. حاکم حسکانی، شواهد التنزیل، ج ۱، ص ۳۲۵.

[۱۲۴]. سوره ابراهیم، آیه ۲۷.

[۱۲۵]. بحرانی، سیدهاشم، البرهان فی تفسیرالقرآن، ج ۲، ص ۳۱۵.

[۱۲۶]. سوره ابراهیم، آیه ۳۵.

کتابخانه مجازی الفبا | بازنشر مقالات و کتب | Alefbalib.com

پرستش کند، شایسته امامت نباشد. ابراهیم گفت: وَ اجْنُبْنی وَ بَنِیَّ أَنْ نَعْبُدَ الْأَصْنام. دعای ابراهیم در نهایت به من و برادرم علی رسید، چون هیچ یک از ما، هرگز برای بتی سجده نکردیم. بدین‌رو، خداوند مرا به نبوت و علی را به وصایت برگزید.[۱۲۷]

ح) وَ أَنْذِرْ عَشیرَتَکَ الْأَقْرَبین؛[۱۲۸] و خویشاوندان نزدیکت را بیم ده.

براء بن عازب چنین نقل می‌کند:

هنگامی که آیه وَ أَنْذِرْ عَشیرَتَکَ الْأَقْرَبین نازل شد، رسول خدا صلی‌الله‌علیه‌وآله فرزندان عبدالمطلب را که چهل مرد بودند و هر یک غذا و نوشیدنی بسیاری می‌خواستند، گرد هم آورد و به علی دستور داد تا ران گوسفندی را بپزد. سپس به آن گروه فرمود: به نام خدا پیش بیایید! آنها ده‌نفر ده‌نفر پیش آمدند و هر چه خواستند خوردند. سپس قدحی دوغ خواست و جرعه‌ای از آن نوشید و به آنها فرمود: به نام خدا بنوشید! آنها همگی نوشیدند تا سیراب شدند. ابولهب پیشدستی کرد و گفت: این مرد بدین وسیله شما را سحر کرد.

پیامبر در آن روز سکوت کرد و سخن نگفت و فردای آن روز دوباره آنها را دعوت کرد و پس از غذا بیمشان داد و فرمود: ای فرزندان عبدالمطلب، من از سوی خدا بیم‌دهنده شمایم، و بشارت‌دهنده به آنچه یکی از شما انجام می‌دهد. همه دنیا و آخرت را برای شما آورده‌ام. اسلام بیاورید و پیروی‌ام کنید تا هدایت یابید. کدام یک از شما با من برادری می‌کند و وزیر و ولی و وصی من پس از مرگم می‌شود و جای مرا در خانواده‌ام پر می‌کند و قرضم را ادا می‌کند؟ آن قوم، همگی، سکوت کردند و آن حضرت سه بار سخن خود را تکرار کرد و در هر سه نوبت آنها سکوت کردند و علی می‌گفت: من! و پیامبر به او فرمود: تویی! آن قوم برخاستند و در همان حال به ابوطالب می‌گفتند: از پسرت اطاعت کن که او را امیر تو کرد.[۱۲۹]

ط) هُنالِکَ الْوَلایَةُ لِلّهِ الْحَق؛[۱۳۰] در آنجا ولایت از آن خداوند بر حق است.

امام باقر علیه‌السلام درباره این آیه فرمود: این ولایت، ولایت امیرالمؤمنین علیه‌السلام است که خداوند هیچ پیامبری را بدون آن نفرستاد.[۱۳۱]

ی) فَلَعَلَّکَ تارِکٌ بَعْضَ ما یُوحی إِلَیْکَ وَ ضائِقٌ بِهِ صَدْرُکَ أَنْ یَقُولُوا لَوْ لا أُنْزِلَ عَلَیْهِ کَنْزٌ أَوْ جاءَ مَعَهُ مَلَکٌ إِنَّما أَنْتَ نَذیرٌ وَ اللّهُ عَلی کُلِّ شَیْءٍ وَکیل؛[۱۳۲] شاید برخی از آنچه را که بر تو وحی می‌شود، ترک کنی، و سینه‌ات از آن فشرده شود که می‌گویند: چرا گنجی بر او نازل نشده یا فرشته‌ای با او نیامده‌است؟ تو فقط بیم‌دهنده‌ای و خدا بر هر چیز ناظر است.

جابر بن ارقم از برادرش زید بن ارقم چنین نقل می‌کند:

جبرئیل امین در شب عرفه با پیام ولایت علی بن ابی‌طالب علیه‌السلام بر رسول خدا صلی‌الله‌علیه‌وآله نازل شد. پیامبر از بیم تکذیب منافقان در تنگنا قرار گرفت. گروهی از جمله مرا برای مشورت درباره آن فرا خواند تا در موسم حج به انجامش برساند، و ما ندانستیم چه بگوییم. رسول خدا

---

۱۲۷. شیخ طوسی، الامالی، ص ۳۸۸.

۱۲۸. سوره شعراء، آیه ۲۱٤.

۱۲۹. حاکم حسکانی، شواهدالتنزیل، ج ۱، ص ٤۲۰؛ طبرسی، فضل بن حسن، مجمع‌البیان، در تفسیر آیه مذکور.

۱۳۰. سوره کهف، آیه ٤٤.

۱۳۱. حاکم حسکانی، شواهدالتنزیل، ج ۱، ص ۳٥٦.

۱۳۲. سوره هود، آیه ۱۲.

کتابخانه مجازی الفبا | بازنشر مقالات و کتب | Alefbalib.com

صلی‌الله‌علیه‌وآله گریست و جبرئیل به او گفت: یا محمد، آیا از فرمان خدا به گریه افتادی؟ فرمود: هرگز ای جبرئیل، ولی پروردگارم می‌داند که من از قریش چه دیدم. چون رسالتم را نپذیرفتند، فرمانم داد که با آنها جهاد کنم و خود، سپاهیانی از آسمان فرستاد تا یاری‌ام کردند؛ حال چگونه ولایت علی را پس از من می‌پذیرند؟ جبرئیل بازگشت و این آیه بر او نازل شد: فَلَعَلَّکَ تارِکٌ بَعْضَ ما یُوحی إِلَیْکَ....[۱۳۳]

ک) إِنَّما وَلِیُّکُمُ اللّهُ وَ رَسُولُهُ وَ الَّذینَ آمَنُوا الَّذینَ یُقیمُونَ الصَّلاةَ وَ یُؤْتُونَ الزَّکاةَ وَ هُمْ راکِعُون؛[۱۳۴] ولی شما تنها خدا است و پیامبر او و کسانی که ایمان آورده‌اند؛ آنانی که نماز اقامه می‌کنند، و در حال رکوع، زکات می‌دهند.

از عمار بن یاسر در این باره چنین نقل شده است:

علی بن ابی‌طالب علیه‌السلام در حال رکوعِ نماز مستحبی بود که فقیری در برابرش قرار گرفت و او انگشترش را بیرون آورد و به وی داد. آن فقیر نزد رسول خدا صلی‌الله‌علیه‌وآله آمد و ماجرا را بیان کرد، و به دنبال آن، این آیه نازل شد: إِنَّما وَلِیُّکُمُ اللّهُ .... پیامبر آن را تلاوت کرد و سپس فرمود: هر که من مولای اویم، این علی مولای او است. خداوندا، دوستدارش را دوست بدار و دشمنش را دشمن شمار.[۱۳۵]

ل) یا أَیُّهَا الرَّسُولُ بَلِّغْ ما أُنْزِلَ إِلَیْکَ مِنْ رَبِّکَ وَ إِنْ لَمْ تَفْعَلْ فَما بَلَّغْتَ رِسالَتَهُ وَ اللّهُ یَعْصِمُکَ مِنَ النّاسِ إِنَّ اللّهَ لا یَهْدِی الْقَوْمَ الْکافِرینَ؛[۱۳۶] ای پیامبر، آنچه از پروردگارت بر تو نازل شده به مردم ابلاغ کن، که اگر نکنی رسالتش را تبلیغ نکرده‌ای. خداوند تو را از مردم مصون می‌دارد. خداوند گروه کافران را هدایت نمی‌کند.

از ابن عباس و جابر در این باره چنین نقل شده است:

خداوند به پیامبر فرمان داد تا علی را به جانشینی خود منصوب کند و مردم را از ولایتش آگاه سازد. رسول خدا صلی‌الله‌علیه‌وآله بیم آن داشت که بگویند پسر عمویش را به ناحق برگزیده و ملامتش کنند؛ آن‌گاه خداوند به او وحی کرد: یا أَیُّهَا الرَّسُولُ بَلِّغْ ما أُنْزِلَ إِلَیْکَ... و رسول خدا صلی‌الله‌علیه‌وآله در غدیر خم ولایتش را ابلاغ فرمود.[۱۳۷]

م) الْیَوْمَ أَکْمَلْتُ لَکُمْ دینَکُمْ وَ أَتْمَمْتُ عَلَیْکُمْ نِعْمَتی وَ رَضیتُ لَکُمُ الْإِسْلامَ دینا؛[۱۳۸] امروز دین شما را کامل، و نعمتم را بر شما تمام کردم، و اسلام را دین شما پسندیدم.

از ابوسعید خدری درباره این آیه چنین نقل شده است:

پیامبر مردم را به ولایت علی علیه‌السلام فرا خواند و دست‌ها را به دعا برداشت، و هنوز پراکنده نشده بودند که این آیه نازل شد: الْیَوْمَ أَکْمَلْتُ لَکُمْ دینَکُمْ... .رسول خدا صلی‌الله‌علیه‌وآله گفت: اللّه‌اکبر بر اکمال دین و اتمام نعمت و خشنودی پروردگار به رسالت من و ولایت علی. سپس به مردم

---

[۱۳۳]. بحرانی، سیدهاشم، البرهان فی تفسیرالقرآن، در تفسیر آیه مذکور.

[۱۳۴]. سوره مائده، آیه ۵۵.

[۱۳۵]. هیثمی، علی بن ابی‌بکر، مجمع الزوائد، ج ۷، ص ۱۷.

[۱۳۶]. سوره مائده، آیه ۶۷.

[۱۳۷]. حاکم حسکانی، شواهدالتنزیل، ج ۱، ص ۱۹۴؛ طبرسی، فضل بن حسن، مجمع البیان، فی تفسیرالقرآن، ج ۲، ص ۲۲۳. حاکم حسکانی، در شواهدالتنزیلج ۱، ص ۱۹۰می‌گوید: «این حدیث در کتاب دعاءالهداة الی اداء حق الموالاة عمیقا پژوهش شده است.»

[۱۳۸]. سوره مائده، آیه ۳.

کتابخانه مجازی الفبا | بازنشر مقالات و کتب | Alefbalib.com

فرمود: هر که من مولای اویم، این علی مولای او است.۱۳۹

ن) یا أَیُّهَا الَّذینَ آمَنُوا أَطیعُوا اللّهَ وَ أَطیعُوا الرَّسُولَ وَ أُولِی الْأَمْرِ مِنْکُم؛۱۴۰ ای مؤمنان، از خدا و پیامبر خدا و اولواالامر خویش پیروی کنید.

سلیم بن قیس هلالی از امیر مؤمنان علیه‌السلام چنین نقل می کند: پیامبر صلی‌الله‌علیه‌وآله فرمود:

شریکان من کسانی‌اند که خداوند آنان را با خود و من قرین آورده و درباره آنان فرموده است: یا أَیُّهَا الَّذینَ آمَنُوا أَطیعُوا اللّهَ... و اگر ترسیدید که درباره چیزی به نزاع افتید، حکم آن را به خدا و رسول خدا و اولواالامر باز گردانید. از رسول خدا صلی‌الله‌علیه‌وآله پرسیدم: یا نبی‌اللّه، اولواالامر کیانند؟ فرمود: تو نخستین آنانی.۱۴۱

س) وَ یَسْتَنْبِئُونَکَ أَ حَقٌّ هُوَ قُلْ إی وَ رَبّی إِنَّهُ لَحَقٌّ وَ ما أَنْتُمْ بِمُعْجِزینَ؛۱۴۲ از تو می‌پرسند: آیا آن حق است؟ بگو: آری، سوگند به پروردگارم که حق است و شما را توان پیشگیری از آن نیست. امام صادق علیه‌السلام درباره این آیه فرمود: خداوند سبحان می‌فرماید: ای محمد، اهل مکه از تو می‌پرسند که آیا علی بن ابی‌طالب علیه‌السلام امام است؟ بگو: آری، سوگند به پروردگارم که او امام است.۱۴۳

ع) وَ اللّهُ یَدْعُوا إِلی دارِ السَّلامِ وَ یَهْدی مَنْ یَشاءُ إِلی صِراطٍ مُسْتَقیمٍ؛۱۴۴ خداوند به سرای سلامت فرا می‌خواند و هر که را بخواهد به صراط مستقیم هدایت می کند.

ابن عباس می گوید: وَ اللّهُ یَدْعُوا إِلی دارِ السَّلامِ، یعنی خداوند مردم را به بهشت فرا می‌خواند. یَهْدی مَنْ یَشاءُ إِلی صِراطٍ مُسْتَقیمٍ، یعنی آنان را به ولایت علی بن ابی‌طالب علیه‌السلام هدایت می کند.۱۴۵

10. آیات درباره جهاد امام علی علیه‌السلام

الف) وَ کَفَی اللّهُ الْمُؤْمِنینَ الْقِتالَ وَ کانَ اللّهُ قَوِیًّا عَزیزا؛۱۴۶ خداوند مؤمنان را از جنگ بی‌نیاز ساخت، و خداوند قوی و شکست‌ناپذیر است.

عبداللّه بن مسعود این آیه را چنین تفسیر می کرد: وَ کَفَی اللّهُ الْمُؤْمِنینَ الْقِتالَ -بعلی - وَ کانَ اللّهُ قَوِیًّا عَزیزا.۱۴۷ همچنین ابن عباس می گوید: خداوند در جنگ خندق مؤمنان را به وسیله علی بن ابی‌طالب علیه‌السلام، آنگاه که عمرو بن عبدودّ را کشت، از جنگ بی‌نیاز ساخت.۱۴۸

---

۱۳۹. حاکم حسکانی، شواهدالتنزیل، ج ۱، ص ۱۵۸.

۱۴۰. سوره نساء، آیه ۵۹.

۱۴۱. حاکم حسکانی، شواهدالتنزیل، ج ۱، ص ۱۴۸.

۱۴۲. سوره یونس، آیه ۵۳.

۱۴۳. بحرانی، سیدهاشم، البرهان فی تفسیرالقرآن، در تفسیر آیه مذکور.

۱۴۴. سوره یونس، آیه ۲۵.

۱۴۵. بحرانی، سیدهاشم، البرهان فی تفسیرالقرآن، ج ۲، ص ۱۸۳.

۱۴۶. سوره احزاب، آیه ۲۵.

۱۴۷. حاکم حسکانی، شواهدالتنزیل، ج ۲، ص ۷ـ۵.

۱۴۸. همان.

کتابخانه مجازی الفبا | بازنشر مقالات و کتب | Alefbalib.com

داستان جنگ خندق به روایت حذیفه صحابی چنین است:

در آن جنگ، عمرو بن عبدود از خندق عبور کرد و مقابل سپاه پیامبر ایستاد و مبارز طلبید. رسول خدا صلی‌الله‌علیه‌وآله فرمود: کدام یک از شما داوطلب مبارزه با عمرو است؟ هیچ کس جز علی بن ابی‌طالب علیه‌السلام اعلان آمادگی نکرد. او برخاست و پیامبر به او فرمود: بنشین! دوباره فرمود: کدام یک از شما به مقابله با عمرو برمی‌خیزد؟ هیچ کس برنخاست مگر علی، پیامبر فرمود: بنشین! سپس فرمود: کدام یک از شما برای نبرد با عمرو برمی‌خیزد؟ هیچ کس برنخاست و علی برخاست. پیامبر به ایشان فرمود: او عمرو بن عبدود است. علی گفت: من هم علی بن ابی‌طالب هستم. رسول خدا صلی‌الله‌علیه‌وآلهزره خود را که ذات‌الفضول نام داشت، بر او پوشانید و شمشیر خود، ذوالفقار، را به او داد و عمامه خود، سحاب را دور سرش پیچید و به او فرمود: پیش برو! و چون حرکت کرد، پیامبر او را چنین دعا کرد: خدایا، او را از فراروی و پشت سر، از راست و چپ، و از سر تا پا محافظت فرما.

علی رفت و فراروی عمرو ایستاد و گفت: تو کیستی؟ عمرو گفت: گمان نمی‌کردم در جایگاهی قرار بگیرم که شناخته نشوم. من عمرو بن عبدود هستم. تو که هستی؟ علی گفت: من علی بن ابی‌طالب هستم. گفت: همان پسرکی که او را در دامان ابوطالب می‌دیدم؟ گفت: آری. عمرو گفت: پدرت دوست من بود و من خوش ندارم تو را بکشم. علی گفت: ولی من کشتن تو را ناخوش نمی‌دارم. شنیده‌ام که تو زمانی پرده کعبه را گرفته‌ای و با خدای عزوجل عهد کرده‌ای که هر کس تو را بین سه کار مخیر کند، یکی از آنها را انتخاب کنی؟ گفت: راست گفته‌اند. علی گفت: از هر جا که آمده‌ای به همان جا بازگرد! گفت: نه، زبانزد قریش می‌شوم. علی گفت: پس به دین ما درآی تا هر چه از آن ما باشد از آن تو نیز باشد، و هر چه بر ما رسید، به تو نیز برسد. گفت: نه، این را نمی‌پذیرم. علی گفت: تو سواره‌ای و من پیاده. عمرو از مرکبش فرود آمد و گفت: آنچه از این جوان دیدم، از هیچ کس ندیدم. سپس به صورت اسبش زد تا کنار رفت و خود با قامتی بلند فراروی علی قرار گرفت. علی که در مکان ناهمواری ایستاده بود، برگشت تا جای پای محکمی بیابد. در این هنگام، عمرو با شمشیر به او حمله کرد و ضربه را فرود آورد. علی با سپر دفاع کرد و نوک شمشیر بر سرش نشست و در همان حال با شمشیر خود هر دو پای عمرو را نشانه رفت و او را نقش بر زمین ساخت و صداهایشان در هم پیچید. ناگهان صدای تکبیر علی به گوش رسید، و پیامبر فرمود: قسم به آنکه جانم در دست او است، علی عمرو را کشت. آنگاه اولین کسی که فریاد برآورد، عمر بن خطاب بود که دید علی شمشیرش را به زره عمرو می‌ساید. عمر فریاد تکبیر سرداد و گفت: یا رسول‌اللّه، او را کشت!

علی سر عمرو را جدا کرد، و در حالی که دستان خویش را بالا برده بود، به سوی ما بازگشت. پیامبر به او فرمود: یا علی، این راه رفتنی است که خدا آن را نمی‌پسندد مگر در این جایگاه. همچنین فرمود: یا علی، تو را بشارت باد که اگر کار امروزت را با کار امت محمد بسنجند، کار تو بر کار آنان فزونی گیرد. این بدان دلیل بود که مسلمانان، همگی، با کشته شدن عمرو بن عبدود عزت یافتند.[۱۴۹]

ب) إِنَّ اللّهَ یُحِبُّ الَّذینَ یُقاتِلُونَ فی سَبیلِهِ صَفًّا کَأَنَّهُمْ بُنْیانٌ مَرْصُوص؛[۱۵۰] خداوند کسانی را دوست دارد که در راه او پیکار می‌کنند؛ آراسته و استوار؛ چونان که گویی سدّی پولادین هستند.

از ابن عباس سؤال شد: اینان که خداوند درباره‌شان چنین فرموده، کیانند؟ گفت: حمزه، شیر خدا، و شیر رسول خدا، علی بن ابی‌طالب، عبیدهٔ بن حرث و مقداد بن اسود.[۱۵۱]

ج) وَ ما مُحَمَّدٌ إِلاّ رَسُولٌ قَدْ خَلَتْ مِنْ قَبْلِهِ الرُّسُلُ أَ فَإِنْ ماتَ أَوْ قُتِلَ انْقَلَبْتُمْ عَلی أَعْقابِکُمْ وَ مَنْ یَنْقَلِبْ عَلی عَقِبَیْهِ فَلَنْ یَضُرَّ اللّهَ شَیْئاً وَ سَیَجْزِی اللّهُ

---

۱۴۹. همان.

۱۵۰. سوره صف، آیه ٤.

۱۵۱. حاکم حسکانی، شواهد التنزیل، ج ۲، ص ۲۵۱.

کتابخانه مجازی الفبا | بازنشر مقالات و کتب | Alefbalib.com

الشّاکِرینَ؛[۱۵۲] محمد فقط فرستاده خدا است که پیش از او فرستادگان دیگری نیز بودند. آیا اگر بمیرد یا کشته شود، به گذشته خود باز می‌گردید؟ هر کس به گذشته‌اش باز گردد، هرگز به خدا زیانی نرساند، و خداوند به زودی شاکران را پاداش می‌دهد.

از حذیفه درباره این آیه چنین نقل شده است:

هنگامی که واقعه احد پیش آمد، صحابه رسول خدا صلی‌الله‌علیه‌وآله گریختند. علی علیه‌السلام و ابودجانه با شمشیر خود فراروی پیامبر ایستادند و از آن حضرت دفاع کردند تا مشرکان را از رسول خدا صلی‌الله‌علیه‌وآله دور ساختند. خداوند این آیه را فرو فرستاد: و لقد کنتم تمنّون الموت من قبل أن تلقوه فقد رأیتموه ... وَ سَیَجْزِی اللّهُ الشّاکِرینَ؛[۱۵۳] شما آرزوی مرگ می‌کردید، پیش از آنکه با آن روبه‌رو شوید، اینک آن را دیدید...و خداوند به زودی شاکران را پاداش می‌دهد. بدین معنا که علی و ابودجانه را پاداش می‌دهد. و نیز این آیه را فرستاد: و کَأَیِّنْ مِنَ نَبیٍّ قاتَلَ مَعَهُ رِبّیُّونَ کَثیر ...وَاللّه یُحِبُّ الصّابِرین؛[۱۵۴] چه بسا پیامبرانی که خداخواهان بسیاری همراه آنان جنگیدند ... و خدا صابران را دوست دارد. مراد از صابران در آیه، علی و ابودجانه هستند.[۱۵۵]

د) وَ أَنَّهُ هُوَ أَضْحَکَ وَ أَبْکی؛[۱۵۶] و اوست که خنداند و گریاند.

از ابن عباس نقل شده است: خداوند علی و حمزه و جعفر را در روز بدر با کشتن کافران خنداند، و کفار مکه را به گاه کشته شدن در آتش افکند و گریاند.[۱۵۷]

11. آیات درباره علم امام علی علیه‌السلام

الف) قُلْ کَفی بِاللّهِ شَهیداً بَیْنی وَ بَیْنَکُمْ وَ مَنْ عِنْدَهُ عِلْمُ الْکِتاب؛[۱۵۸] بگو: همان بس که خداوند و آنکه علم کتاب نزد او است، میان من و شما گواه باشد.

ابوسعید خدری می‌گوید: از رسول خدا صلی‌الله‌علیه‌وآله پرسیدم: آنکه علم کتاب نزد او است، کیست؟ فرمود: او برادرم علی بن ابی‌طالب علیه‌السلام است.[۱۵۹]

ب) إِنَّ فی ذلِکَ لَآیاتٍ لِلْمُتَوَسِّمین؛[۱۶۰] در این داستان نشانه‌هایی است برای ژرف‌اندیشان.

---

[۱۵۲]. سوره آل عمران، آیه ۱۴۴.

[۱۵۳]. سوره آل عمران، آیه ۱۴۴ـ۱۴۳.

[۱۵۴]. سوره آل عمران، آیه ۱۴۶.

[۱۵۵]. حاکم حسکانی، شواهد التنزیل، ج ۱، ص ۱۳۶.

[۱۵۶]. سوره نجم، آیه ۴۳.

[۱۵۷]. حاکم حسکانی، شواهد التنزیل، ج ۲، ص ۲۰۷.

[۱۵۸]. سوره رعد، آیه ۴۳.

[۱۵۹]. بحرانی، سیدهاشم، البرهان فی تفسیرالقرآن، در تفسیر آیه مذکور.

[۱۶۰]. سوره حجر، آیه ۷۵.

کتابخانه مجازی الفبا | بازنشر مقالات و کتب | Alefbalib.com

جابر جعفی از امام باقر علیه‌السلام چنین نقل می‌کند:

هنگامی که امیرالمؤمنین علیه‌السلام در مسجد کوفه بود، زنی نزد او آمد و از شوهرش شکایت کرد. امام به نفع شوهرش قضاوت کرد. زن به خشم آمد و گفت: به خدا سوگند، داوری‌ات ناحق، قضاوتت نامیزان و حکمت ناعادلانه است. در محکمه الهی به محاکمه‌ات می‌کشانم. امام علی علیه‌السلام مقداری او را نگریست و فرمود: دروغ گفتی ای بدخوی، ای بدخوی ای بدکار! آن زن ناگهان فراری شد. عمرو بن حریث خود را به او رسانید و گفت: با علی سخنی گفتی و او پاسخی داد و تو فراری شدی؟ گفت: به خدا سوگند، علی مرا از حقیقتی آگاه ساخت که من از ابتدای ازدواجم تا کنون آن را از شوهرم پنهان کرده بودم.

عمرو نزد امیرالمؤمنین علیه‌السلام بازگشت و آنچه را شنیده بود، بیان کرد و گفت: یا امیرالمؤمنین، شما را به کهانت نمی‌شناختیم. امام فرمود: وای بر تو! اینکه از من دیدی، کهانت نیست، بلکه خداوند در قرآن کریم فرموده است: إِنَّ فی ذلِکَ لَآیاتٍ لِلْمُتَوَسِّمین. رسول خدا صلی‌الله‌علیه‌وآله خود، متوسِّم بود، و من، پس از او، و امامان از نسل من، پس از من، همگی، ژرف‌اندیشانیم، و چون در آن زن نظر کردم، او را از سیمایش باخبر نمودم.[۱۶۱]

ج) وَ ما أَرْسَلْنا مِنْ قَبْلِکَ إِلاّ رِجالاً نُوحی إِلَیْهِمْ فَسْئَلُوا أَهْلَ الذِّکْرِ إِنْ کُنْتُمْ لا تَعْلَمُون؛[۱۶۲] و پیش از تو نفرستادیم مگر مردانی که به آنها وحی می‌کردیم. اگر نمی‌دانید از اهل ذکر بپرسید.

حرث در این باره می‌گوید: از علی علیه‌السلام درباره این آیه پرسیدم؛ فرمود: به خدا سوگند که ما اهل ذکریم، ما اهل علمیم، ما معدن تأویلیم، من، خود، از رسول خدا صلی‌الله‌علیه‌وآله شنیدم که می‌فرمود: من شهر علمم و علی درِ آن است، و هر که خواهان علم است، باید از دَرَش وارد شود.[۱۶۳]

د) وَ تَعِیَها أُذُنٌ واعِیَةٌ؛[۱۶۴] و گوش شنوا آن را درمی‌یابد.

از علی بن حوشب در این باره چنین نقل شده است:

از مکحول شنیدم که می‌گفت: رسول خدا صلی‌الله‌علیه‌وآله آیه و تعیها أذن واعیة را تلاوت کرد و فرمود: یا علی، از خدا خواسته‌ام که این گوش شنوا و گیرا گوش تو باشد. علی علیه‌السلام فرمود: پس از آن هیچ حدیث و سخنی را که از رسول خدا صلی‌الله‌علیه‌وآلهشنیدم، فراموش نکردم.[۱۶۵]

همچنین از برید اسلمی چنین نقل شده است: شنیدم که رسول خدا صلی‌الله‌علیه‌وآله به علی علیه‌السلاممی‌فرمود: یا علی، خداوند فرمانم داده تا نزدیکت کنم و دورت نسازم؛ تعلیمت دهم و فرابگیری. خداوند مقرر فرموده که تو گیرنده و نگه‌دارنده شوی. پس از آن، آیه وَ تَعِیَها أُذُنٌ واعِیَةٌ نازل شد.[۱۶۶]

12. آیات درباره مقام امام علی علیه‌السلام در قیامت

---

[۱۶۱]. فرات کوفی، تفسیر فرات‌الکوفی، ص ۸۱.

[۱۶۲]. سوره نحل، آیه ۴۳.

[۱۶۳]. حاکم حسکانی، شواهد التنزیل، ج ۱، ص ۳۳۴.

[۱۶۴]. سوره حاقه، آیه ۱۲.

[۱۶۵]. بلاذری، احمد بن یحیی، انساب‌الاشراف، ج۲، ص ۱۲۱.

[۱۶۶]. طبری، محمدبن‌جریر، جامع البیان فی تأویل آی‌القرآن‌تفسیر الطبری، ج ۲۹، ص ۵۶.

کتابخانه مجازی الفبا | بازنشر مقالات و کتب | Alefbalib.com

الف) وَ عَلَى الْأَعْرافِ رِجالٌ يَعْرِفُونَ كُلاًّ بِسيماهُمْ؛[167] در اعراف مردانی هستند که هر یک را از سیمایشان می‌شناسند.

ابن حجر از ثعالبی نقل می‌کند که او در تفسیر این آیه از ابن عباس روایت کرده است که اعراف جایگاه بلندی از صراط است که عباس و حمزه و علی بن ابی‌طالب علیه‌السلام و جعفر طیار بر بلندای آنند و دوستانشان را با سیمای نورانی و دشمنانشان را به سیمای ظلمانی می‌شناسند.[168]

ب) الَّذينَ آمَنُوا وَ عَمِلُوا الصّالِحاتِ طُوبى لَهُمْ وَ حُسْنُ مَآب؛[169] کسانی که ایمان آوردند و کارهای شایسته کردند، شادکام و نیک‌فرجام هستند.

از امام کاظم علیه‌السلام در این باره چنین نقل شده است:

از رسول خدا صلی‌الله‌علیه‌وآله پرسیدند: طوبی چیست؟ فرمود: درختی است که اصل آن در خانه من و شاخه‌های آن بر سر اهل بهشت است. بار دوم پرسیدند؛ فرمود: این درخت، در خانه علی علیه‌السلام است. گفتند: چگونه؟ فرمود: خانه بهشتی من و علی در یک جا است.

ج) وُجُوهٌ يَوْمَئِذٍ مُسْفِرَةٌ ضاحِكَةٌ مُسْتَبْشِرَةٌ؛[170] چهره‌هایی در آن روز درخشانند؛ خندان و شادان.

از انس بن مالک درباره این آیه چنین نقل شده است:

از رسول خدا صلی‌الله‌علیه‌وآله پرسیدم: وجوه یومئذ مسفرة کیانند؟ فرمود: ای انس: منظور چهره‌های ما فرزندان عبدالمطلب است: من و علی و حمزه و جعفر و حسن و حسین و فاطمه، آن‌گاه که در روز قیامت از قبر خود بیرون آییم و نور چهره‌هامان همانند خورشید نیمروزی باشد. خداوند متعال فرموده است: وجوه یومئذ مسفرة؛ یعنی نور ما سرزمین قیامت را روشن می‌کند. منظور از آیه «ضاحِكَةٌ مُسْتَبْشِرَةٌ»، ما هستیم؛ یعنی به ثوابی که خدا وعده‌مان فرموده خندان و شادانیم.[171]

د) أَ فَمَنْ يُلْقى فِي النّارِ خَيْرٌ أَمْ مَنْ يَأْتي آمِناً يَوْمَ الْقِيامَةِ؛[172] آیا کسی که در آتش افکنده می‌شود بهتر است یا آنکه ایمن و آسوده به قیامت می‌آید؟ از ابن عباس چنین نقل شده است: آنکه در آتش افکنده می‌شود، ولید بن مغیره است، و آنکه ایمن و آسوده از عذاب و خشم خدا وارد محشر می‌شود، علی بن ابی‌طالب علیه‌السلاماست.[173]

ه) إِنَّ الْمُتَّقينَ فی ظِلالٍ وَ عُيُون؛[174] پرهیزکاران در سایه‌ها و چشمه‌سارهایند.

ابن عباس در این باره می‌گوید: پرهیزکاران کسانی‌اند که از شرک و گناهان کوچک و بزرگ پرهیز کردند. آنان علی و حسن و حسین هستند که در سایه درختان سبز و خیمه‌های گوهرین با چشمه‌های بلورین قرار می‌گیرند.[175]

---

[167]. سوره اعراف، آیه ٤٦.

[168]. ابن حجر، الصواعق المحرقة، ص ١٠١.

[169]. سوره رعد، آیه ٢٩.

[170]. سوره عبس، آیه ٣٨ ـ ٣٩.

[171]. حاکم حسکانی، شواهد التنزیل، ج ٢، ص ٣٢٤.

[172]. سوره فصلت، آیه ٤٠.

[173]. حاکم حسکانی، شواهد التنزیل، ج ٢، ص ١٢٩.

[174]. سوره مرسلات، آیه ٤١.

[175]. حاکم حسکانی، شواهد التنزیل، ج ٢، ص ٣٦٧.

کتابخانه مجازی الفبا | بازنشر مقالات و کتب | Alefbalib.com

و) فَأَمّا مَنْ ثَقُلَتْ مَوازِينُه فَهُوَ فی عیشَةٍ راضِیَةٍ؛[176] آنکه کفّه عملش سنگین باشد، زندگی پسندیده‌ای خواهد داشت.

ابن عباس در این باره می گوید:

نخستین کسی که در ترازوی قیامت، حسناتش بر سیئاتش فزونی می‌گیرد، علی بن ابی‌طالب علیه‌السلام است. در میزان او چیزی جز حسنات نباشد و کفه سیئات بدون سیئه می‌ماند؛ زیرا او یک‌لحظه خدا را نافرمانی نکرده‌است....[177]

ز) وَ جاءَتْ کُلُّ نَفْسٍ مَعَها سائِقٌ وَ شَهیدٌ؛[178] هرکس که به محشر درآید، همراه او سوق‌دهنده و گواهی‌دهنده‌ای است.

از ام‌سلمه نقل شده است: در آن روز، رسول خدا صلی‌الله‌علیه‌وآله سوق‌دهنده، و امیرمؤمنان علیه‌السلام‌گواهی‌دهنده است.[179]

---

[176]. سوره قارعه، آیه ٦ ـ ٧.

[177]. حاکم حسکانی، شواهدالتنزیل، ج ٢، ص ٣٦٧.

[178]. سوره ق، آیه ٢١.

[179]. حاکم حسکانی، شواهدالتنزیل، ج ٢، ص ١٨٨.

کتابخانه مجازی الفبا | بازنشر مقالات و کتب | Alefbalib.com